

UDK 314.8:929.53(497.5 Rovinj)"16/17"(093)
94(497.5 Rovinj)"16/17"(093)
Primljeno: 15. 10. 2015.
Prihvaćeno: 1. 12. 2015.
Izvorni znanstveni rad

Stanovništvo Rovinja prema najstarijoj matičnoj knjizi vjenčanih (1564. – 1640.)¹

Marija Mogorović Crljenko
Odsjek za povijest
Filozofski fakultet
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Ivana Matetića Ronjgova 1
52100 Pula
Republika Hrvatska
E-adresa: mmogorov@unipu.hr

Danijela Doblanović
Odsjek za povijest
Filozofski fakultet
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Ivana Matetića Ronjgova 1
52100 Pula
Republika Hrvatska
E-adresa: ddooblanovic@unipu.hr

Na temelju podataka iz najstarije matične knjige vjenčanih Rovinja u radu se pokušao rekonstruirati dio društvene povijesti grada u drugoj polovici 16. i prvoj polovici 17. stoljeća. U analizu su uključeni oni demografski pokazatelji koji su i društveno uvjetovani, kao što je iznos vjenčanoga dara i pripadnost mladenaca plemenitim građanima, pučanima ili strancima te sezonska raspodjela vjenčanja. Na temelju iznosa vjenčanoga dara pokušala se utvrditi statusna razlika među mladencima kao i statusna i imovinska razlika samih pripadnika plemenitih građana.

Ključne riječi: matična knjiga vjenčanih, brak, društveno raslojavanje, Rovinj, Istra, 16. i 17. stoljeće

¹ Ovaj je rad sufinancirala Hrvatska zaklada za znanost projektom "Gradovi hrvatskog srednjovjekovlja: Urbane elite i urbani prostor," broj IP-2014-09-7235.

Rovinj je u ranome novom vijeku bio jedan od dinamičnijih gradova na zapadnoj obali Istre. Stoga, njegov društveni i demografski razvoj zaslužuju posebnu pozornost. Biskup Tommasini u svojoj horografiji o Istri priču o Rovinju započinje tvrdnjom kako je riječ o najnaseljenijemu mjestu u Istri. Dodaje, nadalje, kako je mjesto poraslo u posljednjih šezdeset odnosno sedamdeset godina (odnosno od 1570-ih ili 1580-ih godina) te kako su visoke rovinjske kuće maksimalno ispunjene, a u svakoj prostoriji obitava po jedna obitelj.²

Do 1763. grad je bio otok, no još sredinom 17. stoljeća pored otoka stanovništvo počinje naseljavati i obližnje kopno, točnije obalno područje i brežuljak Sv. Petra³ na kojemu je do tada postojalo samo desetak crkvice (Sv. Ivana Krstitelja, Svetoga Duha, Sv. Antuna Pustinjaka, Sv. Martina Biskupa, Snježne Blažene Djevice, Sv. Jakova, Sv. Trojstva, Blažene Djevice od Milosti, Sv. Nikole, Sv. Petra, Sv. Gottarda, Sv. Lovre te Sv. Vida i Modesta).⁴

Rovinjско je stanovništvo u ekonomskome smislu bilo okrenuto moru, ali i zemljoradnji (masline, vinova loza, žitarice).⁵ Ivetic naglašava kako u Rovinju ekonomska inicijativa nije imala ishodište u jakom i bogatom patricijatu, koji iskorištava kontado (ruralno područje oko grada), nego u različitim subjektima vezanima uz grad (bratovštine, neovisni zemljoradnici, mali vlasnici zemlje, osobe vezane uz more i drugi).⁶

Koncem 17. stoljeća u Rovinju je porastao izlov srdele. Priprema usoljene srdele poprimila je gotovo "industrijske razmjere," a uglavnom se obavljala u kućanstvima gdje su muškarci lovili ribu, a žene i djeca bili zaduženi za postupak soljenja.⁷ Rovinj je bio i središte distribucije (vino, ulje, kamen,⁸ drvo) prema kojemu su gravitirali okolni teritoriji (Bale, Dvigrad i Savičenta). Izvori potvrđuju kako su

² Giacomo Filippo Tommasini, "De' commentari storici-geografici dell'Istria, libri otto, con appendice", *L'Archeografo Triestino* 4 (1837): 424. Djelo je nastalo 1641. godine.

³ Toponim je izašao iz uporabe nakon što je u 19. stoljeću crkvice Sv. Petra do temelja srušena. Vidi: Marino Budicin, "Lo svilupo dell'abitato di Rovigno", *Atti del Centro di ricerche storiche - Rovigno XXII* (1992): 122.

⁴ Budicin, "Lo svilupo", 119-125; Bernardo Benussi, *Storia documentata di Rovigno* (Rijeka; Trst: Unione degli Italiani dell'Istria e di Fiume; Università popolare di Trieste, 1977), 7; Miroslav Bertoša, "Rovinj: fragmenti za povijesni portret grada", u: *Rovinj - Rovigno*, ur. Tanja Štambuk (Zagreb: Garmond, 1994), 10.

⁵ Benussi, *Storia documentata*, 131-143; usp. i: M. Bertoša, "Rovinj: fragmenti", 9-10.

⁶ Egidio Ivetic, *La popolazione dell'Istria nell'età moderna. Lineamenti evolutivi* (Trst; Rovinj: Unione italiana - Fiume; Università popolare di Trieste, 1997), 224.

⁷ Usp. Ivetic, *La popolazione*, 224; Benussi, *Storia documentata*, 124.

⁸ Rovinjski su kamenoresci, primjerice, još koncem srednjega vijeka djelovali i u drugim komunama na istočnojadranskoj obali i tamo bili priznati i cijenjeni. Tako su, primjerice, braća Antun i Nikola iz Rovinja sredinom 15. stoljeća kao klesari i kamenoresci doprinijeli izgledu kasnosrednjovjekovnoga Raba radovima i na patricijskim palačama i na drugim sakralnim objektima. O tome opširnije vidi u: Meri Kunčić, "Život i djelatnost obrtnika i umjetnika u rapskoj komuni u drugoj polovici 15. stoljeća" (doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, 2011).

okolna mjesta svoje proizvode plasirala na tržište upravo preko rovinjskih patrona.⁹

Kretanje broja stanovnika Rovinja u ranome novom vijeku

Od kasnoga srednjeg do konca ranoga novog vijeka Rovinj je brojem stanovnika znatno porastao i bio jedan od napućenijih gradova mletačke Istre. Smatra se da je u kasnome srednjem vijeku u gradu živjelo između 1.100 i 1.400 stanovnika. Prilikom radova na rijeci Mirni godine 1477. odlučeno je da će u radovima, proporcionalno broju ognjišta, sudjelovati svi istarski komuni. Rovinj je tada bio dužan poslati 288 muškaraca.¹⁰ Ako pretpostavimo prosječnu veličinu kućanstva od četiri osobe, tada je Rovinj imao oko 1.150 žitelja, odnosno 1.440 ako je u kućanstvu bilo pet članova. Bio je to, kako navodi Ivetic, gradić ribara i zemljoradnika.¹¹ Zahvaljujući pritisku Osmanlija i bijegu stanovnika iz ugroženih područja kao i organiziranim kolonizacijskim procesima, obalni su gradovi (Split, Rovinj, Rijeka i Trst) početkom ranoga novog vijeka doživjeli znatan porast broja stanovnika.¹² Poznato je da je pusti rovinjski kontado nastanjen Morlacima oko 1525. godine. Tada je nastalo Rovinjsko Selo.¹³ Morlaka je bilo i u samome gradu. Primjerice, u matičnoj knjizi umrlih Rovinja za 5. studeni 1554. stoji kako je pokopan *uno Murlaco qual habitava da Vico Grando (...)*.¹⁴

Prema izvješću mletačkih sindika Bragadina, Landa i Morosina sredinom 16. stoljeća (1554.) Rovinj je imao oko 1.800 stanovnika, dok se za Rovinjsko Selo navodi četrdeset morlačkih obitelji.¹⁵ Takva brojka stanovnika daje za ono vrijeme

⁹ Vidi o tome: Danijela Doblanović, "Od istarskog feuda do duždevskog stola: meso i druga hrana životinjskog podrijetla na stolu obitelji Grimani krajem 16. i početkom 17. stoljeća", u: *Animalia, bestiae, ferae (...): o životinjama u povijesti na jadranskom prostoru. Zbornik VI. istarskog povijesnog biennala*, ur. M. Mogorović Crljenko, E. Uljančić-Vekić (Poreč: Zavičajni muzej Poreštine; Sveučilište Jurja Dobrile u Puli; Državni arhiv u Pazinu, 2015), 140; usp. i M. Bertoša, *Istra: Doba Venecije (XVI.-XVIII. stoljeće)* (Pula: Zavičajna naklada "Žakan Juri", 1995), 593-594.

¹⁰ Ivetic, *La popolazione*, 67.

¹¹ Ivetic, *La popolazione*, 69.

¹² Ivetic, *La popolazione*, 21; Benussi, *Storia documentata*, 123. I drugi su istarski gradovi primili brojne nove stanovnike iz ugroženih područja. Poreč su, primjerice, nastanjivale brojne izbjeglice iz Modruše, Like, Luke, Bužana i drugih hrvatskih županija, ali i osobe iz Slavonije (Zagreba, Požege), također u bijegu pred Osmanlijama ili iz poslovnih razloga. Trajno su se naselili i pridonijeli povećanju broja stanovnika porečke komune. O tome vidi: Zoran Ladić, "Doseljenici i stranci iz Hrvatske, Slavonije i istočno-jadranskih komuna u kasnosrednjovjekovnom Poreču", u: *Ascendere historiam. Zbornik u čast Milana Kruheka*, ur. M. Karbić, Ana Novak, Hrvoje Kekez i Zorislav Horvat (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2014), 95-112.

¹³ Tomaso Caenazzo, "I Morlacchi nel territorio di Rovigno", *Atti e memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria* 1 (1885): 129-130; M. Bertoša, "Rovinj: fragmenti", 11.

¹⁴ MKU Rovinja (1553. – 1601.), 5r.

¹⁵ Ivetic, *La popolazione*, 89. Riječ je o takozvanome "istarskom fragmentu" izvješća koje su sindici za Terrafermu: Girolamo Bragadin, Girolamo Lando i Daniele Morosin predstavili mletačkome Senatu 1554. godine. To je ujedno i najstarije službeno izvješće o broju stanovnika u mletačkome dijelu Istre.

očekivano visoku stopu nataliteta (52%)¹⁶ i mortaliteta (45%),¹⁷ stoga je vrlo vjerojatno da je podatak o broju stanovnika barem okvirno točan.

Koncem stoljeća (1595. godine) prema Benussiju je od 562 rovinjske obitelji bilo 250 onih koje su došle iz drugih krajeva.¹⁸ U gradu je stoga moglo biti između 2.250 i 2.800 stanovnika (uz koeficijent veličine kućanstva 4 odnosno 5). Angelini, pak, navodi kako je 1600. godine bilo čak pet tisuća stanovnika.¹⁹ Kao kontrolni element za broj stanovnika mogu poslužiti matične knjige odnosno stope nataliteta i mortaliteta. Stopa nataliteta za 1595. godine (uz Benussijev broj obitelji) ispada između 16 i 19,9%, a stopa za 1600. godinu (uz Angiolinijev broj) suviše niskih 5,7%. Stopa mortaliteta, uzevši u obzir isti broj stanovnika, za godinu 1595. iznosi između 29,1 i 36,2%, a za 1600. godinu 12,8%.²⁰ Stope nataliteta i mortaliteta dovode u sumnju Angiolinijev broj stanovnika, koji se čini ipak pretjerano visokim.

Mnogo je više izvora o stanovništvu u mletačkoj Istri za 17. stoljeće, ponajprije izvješća mletačkih rektora u kojima je ponekad zabilježen i broj stanovnika. U izvješću iz 1625. godine Basadonna navodi kako su Piran, Rovinj, Izola i Milje dobro naseljeni s dobrim zrakom, dok su Pula, Poreč i Novigrad pusti zbog malaričnoga zraka.²¹ Za razliku od drugih istarskih gradova Rovinj nije patio od depopulacije uzrokovane kugom početkom tridesetih godina 17. stoljeća. Naime, kuga iz tridesetih godina za Rovinj nije imala većega značenja. Prema Benussiju je u Rovinju tada stradala samo obitelj Aquilantea Greca.²² Stradavanje obitelji Aquilante potvrđuje i matična knjiga umrlih Rovinja, no u njoj su navedene još neke osobe stradale od kuge. Uz datum 14. studenoga 1630. zabilježeno je kako su od kuge (*di peste*) umrli Aquilante i njegova supruga te kako su pokopani na otočiću Figarola.²³ Šest dana kasnije zabilježeno je kako je na otočiću Figarola od kuge umro patron Antonio Aquilante, koji je tamo i pokopan.²⁴ Početkom 1631. godine (3. siječnja) zabilježeno je kako je 1. prosinca 1630. od kuge (*di male pestilenziale*) na otočiću Figarola umro mistro Gasparo Tagliapiera.²⁵ Još su dva člana obitelji Aquilante preminula na Figaroli i tamo pokopani: 13. siječnja zabilježena je smrt od kuge Francesca i Antonija Aquilantea.²⁶ U istoj je knjizi zabilježeno

¹⁶ U petogodišnjemu razdoblju od 1561. do 1565. godine kršteno je prosječno godišnje 94,2 djece.

¹⁷ U petogodišnjemu razdoblju od 1553. do 1557. godine umrla je prosječno godišnje 81 osoba.

¹⁸ Benusi, *Storia documentata*, 123; usp. i: M. Bertoša, "Rovinj: fragmenti", 10.

¹⁹ Ivetic, *La popolazione*, 226.

²⁰ Stope su izračunate prema petogodišnjemu prosjeku krštenih i umrlih; za 1595. godinu (1593. – 1597.), a za 1600. godine (1598. – 1602.)

²¹ Ivetic, *La popolazione*, 101; usp. i: M. Bertoša, *Istra: Doba Venecije*, 594.

²² Benussi, *Storia documentata*, 123.

²³ MKU Rovinja, 138v.

²⁴ Isto, 139r.

²⁵ Isto.

²⁶ Isto.

kako je 27. siječnja u Veneciji od kuge umro Antonio Mamola,²⁷ a 17. veljače zabilježena je smrt Antonija Garbina umrloga od kuge početkom prosinca na Figaroli.²⁸ U srpnju je zabilježeno kako je u Kopru od kuge preminuo Rovinjac Iseppo de Cherin i čitava njegova obitelj.²⁹ Početkom studenoga zabilježena je smrt od kuge *patrona Bortola*, koji je stradao na brodici (*vascello*) u luci Fažana.³⁰ Dakle, u samome je Rovinju prema matičnoj knjizi umrlih stradalo sedam osoba, a neki su stradali dok su, vjerojatno zbog posla, izbivali iz Rovinja.

Za sredinu 17. stoljeća izvora s podacima o broju stanovnika u Rovinju ima više, ali su brojke međusobno vrlo različite. Biskup Tommasini četrdesetih godina 17. stoljeća Rovinju pripisuje četiri tisuće stanovnika. Prema vizitaciji biskupa Giovannbatiste del Giudicea godine 1653. u gradu je bilo 3.500 pričesnika odnosno ukupno pet tisuća stanovnika.³¹ Prema izvješću mletačkoga rektora samo je osam godina ranije (1645.) bilo stanovnika 3.600: *Questo borgo di pescatori, che nel 1645 faceva circa 3.600 anime, già nel 1663 raggiungeva circa sei, forse settemila abitanti.*³² Tommasinijev podatak o broju stanovnika za 1641. godinu rezultira za to vrijeme očekivanom stopom nataliteta od 46,3‰, Del Giudiceov podatak nešto nižom stopom od 29,5‰, a podatak mletačkoga rektora za 1645. godinu stopom od 51,6‰. Ako su matične knjige krštenih vjerodostojne, odnosno ako je u njih upisana sva novorođenčad, onda prema stopama nataliteta možemo pretpostaviti da je u Rovinju prema sredini 17. stoljeća bilo oko četiri tisuće stanovnika.

Prema biskupu Tommasiniju za porast broja stanovnika u Rovinju uz imigraciju je bio zaslužan i fertilitet. Biskup navodi kako su Rovinjci u brak ulazili mladi i imali mnogo potomaka.³³

Procjena je da je koncem 17. stoljeća grad imao oko šest tisuća stanovnika. Zbog klimatskih nedaća 1709. – 1710. godine broj stanovnika se smanjio. Prema Benussiju je 1710. godine imao 5.643 žitelja.³⁴ Nakon malene krize početkom stoljeća, kada su klimatske neprilike uvelike pogodile masline – važan izvor prihoda za rovinjske stanovnike, 18. stoljeće bilježi ogroman porast broja stanovnika. Početkom četrdesetih godina stanovnika je bilo 7.357.³⁵ Prema izvoru iz 1741. godine u mletačkome dijelu Istre živio je 76.201 stanovnik od čega oko 45% u središtima

²⁷ Isto, 140v.

²⁸ Isto.

²⁹ Isto, 141v.

³⁰ Isto, 143r.

³¹ Ivetic, *La popolazione*, 133; usp. i M. Bertoša, *Istra: Doba Venecije*, 594.

³² Ivetic, *La popolazione*, 137.

³³ Tommasini, "De' commentari", 425. Tek će se izradom genealogija moći provjeriti razmjeri plodnosti Rovinjaca u vrijeme biskupa Tommasinija. Matične knjige vjenčanih za to vrijeme ne sadrže podatak o dobi mladenaca, dok provjeru potomstva pojedinoga vjenčanog para otežava homonimija, odnosno veliki broj osoba istoga imena i prezimena.

³⁴ Benussi, *Storia documentata*, 227.

³⁵ Isto.

podesterija (*città, castelli, terre*). Desetina stanovnika mletačke Istre živjela je u Rovinju.³⁶ Do prvih mletačkih *Anagrafa* iz 1766.-70. godine broj rovinjskih žitelja znatno je porastao (53%) i prelazio dvanaest tisuća stanovnika. Taj broj – doveden u korelaciju s brojem krštenih (rođenih) – daje prilično nisku stopu nataliteta za to vrijeme, što dovodi u pitanje ili podatak o broju stanovnika ili matične knjige krštenih kao izvor. Naime, stopa nataliteta, ako uzmemo da je Rovinj imao dvanaest tisuća stanovnika, za razdoblje 1760. – 1764. godine iznosi 31,7‰, a za razdoblje 1765.-1769. još je i niža 28,9‰. Očekivana stopa nataliteta za to razdoblje bila bi između 35 i 50‰.³⁷ Unutar tih se okvira, primjerice u isto vrijeme, kretala i stopa nataliteta u Poreču: 1765. godine 38,4‰, a 1770. godine 41,8‰.³⁸ U Vrsaru je, pak, ona bila znatno viša. Prema *Anagrafi Venete* u Vrsaru je 1766. godine bilo četiristo stanovnika,³⁹ što uz prosječan broj krštenih za petogodišnje razdoblje (1764. – 1768.) daje stopu od čak 60‰!⁴⁰ U Savičenti je iste 1766. godine bilo 1.493 stanovnika, a stopa nataliteta iznosila je 36,8‰.⁴¹ Prema stopama nataliteta kakve su postojale u okolnim župama stopa nataliteta u Rovinju čini se preniskom, a vjerojatno je uzrok takvoga rezultata pretjerani broj stanovnika. Realnija bi brojka stanovnika 60-ih godina 18. stoljeća bila od devet i deset tisuća stanovnika. Čini se da je najtočniji broj stanovnika onaj koji donosi Bernardo Schiavuzzi:

*Abbenchè al principio del secolo XVIII le famiglie cittadine di Rovigno si fossero ridotte a sole 15, sia per cagione delle morti naturali, e sia della partecipazione alle numerose guerre della Repubblica, vediamo subito progredire negli anni seguenti le condizioni demografiche verso un marcato miglioramento. Nel 1710 la popolazione raggiungeva la cifra di 5643 abitanti; di 7357 nel 1740; di 8782 nel 1750; e di 9816 nel 1788.*⁴²

Pomalo je nevjerojatna brojka od 17.260 stanovnika, koja se spominje u Angiolinjevoj *Cronachi* (1780.), odnosno oko 16.000 stanovnika u Knjizi stanja duša

³⁶ Ivetic, *La popolazione*, 143-144.

³⁷ Vidi: Alica Wertheimer-Baletić, *Demografija: Stanovništvo i ekonomski razvitak*, 2. izdanje (Zagreb: Informator, 1982), 84-85.

³⁸ Izračunato prema podacima o broju krštenih i broju stanovnika u Poreču koje donosi Egidio Ivetic u radu: "La popolazione di Parenzo nel Settecento: aspetti, problemi ed episodi del movimento demografico", *Atti del Centro di ricerche storiche - Rovigno* XXI (1991): 138, 153-154.

³⁹ Ivetic, *La popolazione*, 325.

⁴⁰ Izračunati prema podacima o broju krštenih i umrlih u Vrsaru, koje donosi Marino Budicin: "Alcune linee e fattori di sviluppo demografico di Orsera", *Atti del Centro di ricerche storiche - Rovigno* XVIII (1987 – 1988): 113.

⁴¹ Danijela Doblanović, "Demografska slika župe Svetvinčenat od početka 17. do početka 19. stoljeća" (doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, 2013), 42 (tab. 6).

⁴² Bernardo Schiavuzzi, "La Malaria in Istria: Ricerche sulle cause che l'hanno prodotta e che la mantengono", *Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria* 5 (1889): 449.

Rovinja, koju je sastavio kapitulat Simon Basilisco (1780.).⁴³ Brojka je svakako upitna i zbog činjenice da je prema *Anagrafi Venete* 1790. godine bilo 9.608 stanovnika.⁴⁴ Ako bi Angiolinijevi i Basiliscovi podaci bili točni, Rovinj je tada brojem stanovnika – nakon Zadra, a uz Šibenik i Sinj – bio najmnogoljudniji grad na istočnojadranskoj obali.⁴⁵

U 18. je stoljeću na prostoru Veneta, ali i širemu talijanskom prostoru, došlo do demografske stagnacije gradova. Pojava je potvrđena i u mnogim istarskim mjestima. Iznimka su Trst, Rijeka i Rovinj, koji su išli u posve drugome smjeru.⁴⁶ Poznato je da su osamdesete godine 18. stoljeća bile teške. Zabilježena je kriza žitarica, kriza u maslinarstvu i pad ribolova. Možda su upravo osamdesete bile početak iseljavanja iz prenapučenoga grada.⁴⁷ Pad Mletačke Republike Rovinj je dočekao s 9.740 stanovnika.⁴⁸

Rovinj je od 15. do 19. stoljeća doživio izniman demografski rast. S jedne je strane privlačio stanovnike okolnih područja zbog toga što je, za razliku od drugih gradova smještenih na zapadnoj obali Poluotoka, bio zdrav grad kao i zbog gospodarske dinamičnosti i stalne veze s Venecijom. U Rovinj su ljeti, zbog boljšeg zraka nego u drugim obalnim gradovima, dolazili živjeti i peljari (*pedotti*).⁴⁹ S vremenom je došlo do prenapučenosti i krajem 18. stoljeća mnogi Rovinjci odlaze u druge istarske gradove. Nalazimo ih zabilježene u matičnim knjigama drugih istarskih gradova s očitim porastom u drugoj polovici i koncem 18. stoljeća. Primjerice, u pulskim matičnim knjigama došljaci iz Rovinja daleko su češći od došljaka iz bilo kojega drugog istarskog mjesta, a mnogo su češći u 18. i 19. nego u 17. stoljeću.⁵⁰ U 17. stoljeću prosječno je godišnje u Pulu doselilo 1,4 Rovinjaca, u 18. stoljeću 4,8, a u 19. stoljeću njih 3,2.⁵¹

⁴³ Budicin, "Lo svilupo", 129, bilješka 68.

⁴⁴ Ivetic, *La popolazione*, 229.

⁴⁵ Danica Božić-Bužančić, "Dvije anagrafske tabele za područje Dalmacije iz druge polovice 18. stoljeća", *Arhivski vjesnik* XI-XII (1968 – 1969), tablica za 1781. Prema podacima iz *Anagrafi Venete* 1781. godine je u Zadru i okolnome teritoriju (Novigrad i otoci) bilo 45.046, u Šibeniku i šibenskome teritoriju 17.507, a u Sinju i sinjskome teritoriju 18.048 stanovnika.

⁴⁶ Ivetic, *La popolazione*, 223.

⁴⁷ Očiti porast došljaka iz Rovinja u Pulu zabilježen je u pulskim matičnim knjigama 80-ih godina 18. stoljeća. U razdoblju 1770. – 1779. godine zabilježeno ih je 91, u razdoblju 1780. – 1789. godine čak 136, a u razdoblju 1790. – 1799. godine 83. Vidi: Slaven Bertoša, "I rovignesi nei Registri di stato civile di Pola dal 1613 al 1817", *Atti del Centro di ricerche storiche - Rovigno* XXX (2000): 435.

⁴⁸ Ivetic, *La popolazione*, 229.

⁴⁹ Primjerice, za Poreč se navodi: *La presenza della malaria peggiorava le condizioni di vita al punto che i "pedotti", dovendo per mestiere risiedere in città, la evitavano d'estate prendendo abitazione a Rovigno dove l'aria era più respirabile*, Ivetic, *La popolazione*, 217.

⁵⁰ Bertoša, "I rovignesi", 435.

⁵¹ Izračunato prema: S. Bertoša, "I rovignesi", 449-455.

Matične knjige

Rovinjske matične knjige izvanredno su dobro sačuvane. Vremenski kontinuirano pokrivaju dugo razdoblje od druge polovice 16. stoljeća do današnjih dana i predstavljaju iznimno vrelo za uvid u dinamiku naseljavanja grada i praćenje ostalih demografskih pokazatelja. Važan su kontrolni element i za provjeru vjerodostojnosti podataka o broju stanovnika u gradu u promatranome razdoblju. Zanimljivo je da su se u Rovinju neke matične knjige vodile i prije završetka Tridentskoga koncila na kojemu je propisana obveza njihova vođenja:⁵² matične knjige krštenih postoje za razdoblje od 1560. godine, a umrlih čak od 1553. godine. Najstarija sačuvana matična knjiga vjenčanih Rovinja datira od 1564. godine.⁵³

Gore navedeni podaci o rovinjskome stanovništvu i činjenica da grad u ranome novom vijeku nije pretrpio depopulaciju svojstvenu ostalim istarskim mjestima, potaknuli su nas da posegnemo za matičnim knjigama kao vrijednim izvorima podataka o rovinjskome stanovništvu u tome razdoblju. To su jedina vrela u kojima su zabilježeni podaci o postojanju velikoga broja žitelja Rovinja u ranome novom vijeku. Riječ je važnim podacima koji svjedoče o dinamici njihovih života: rođenju, vjenčanju, smrti, braći i sestrama, roditeljima, kumovima. Ukratko, podaci o radosti i tuzi, veselju i gubicima, smijehu i suzama.

Kompletan uvid u demografsku dinamiku i otkrivanje svakodnevice Rovinjaca u ranome novom vijeku bit će moguć tek kada se obrade sve matične knjige (krštenih, vjenčanih i umrlih) te povežu svi relevantni elementi nečijega života koji se daju iščitati iz matičnih knjiga. Ipak, i same matične knjige vjenčanih mnogo toga otkrivaju o ranonovovjekovnome Rovinju i njegovim žiteljima. Krenuli smo od najstarije matične knjige vjenčanih koja pokriva razdoblje od 1564. do 1640.⁵⁴ i predstavlja važan izvor kako za povijesnu demografiju, tako i za uvid u društvene i socijalne prilike u Rovinju. Pored "klasičnih" podataka koje matične knjige vjenčanih sadrže, rovinjska matična knjiga vjenčanih za navedeno razdoblje sadrži i važan podatak o iznosu vjenčanoga dara ili *basadega*, što omogućava praćenje mnogih aspekata društvenoga života toga vremena.

⁵² Već je na Lateranskome koncilu 1215. godine propisana obveza vođenja matičnih knjiga krštenih, no ona nije zaživjela. U nekim su se župama na području zapadne Europe matične knjige krštenih počele voditi tijekom 14. stoljeća, a učestalije tijekom 15. i 16. stoljeća. Naposljetku je Tridentski koncil propisao obvezu njihova vođenja. O tome vidi: Vladimir Stipetić, Nenad Vekarić, *Povijesna demografija Hrvatske* (Zagreb; Dubrovnik: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, 2004), 28; M. Mogorović Crljenko, B. Poropat, T. Ujčić, "Suficit tibi scriber", 446; usp. i: Jakov Jelinčić, "Najstarije matične knjige Poreča i Poreštine", *Zbornik Poreštine 2* (1987): 172-173; Isti, "Arhivsko građivo o području današnje općine Lupoglav do 1945. godine", 100-101; M. Mogorović Crljenko, *Druga strana braka*, 60-61.

⁵³ Za popis rovinjskih matičnih knjiga s naznakom arhiva u kojem se pojedina knjiga nalazi vidi: Jakov Jelinčić, Branka Poropat i Danijela Doblanović, "Popis matičnih knjiga", *Vjesnik istarskog arhiva* 11-13 (2004 – 2006): 170-176.

⁵⁴ MKV (1564. – 1640.).

Primjer upisa od 8. veljače 1610.:

*Marin Fioretto da Valle sposo Concordia fiola del. q. ser Francesco Basilisco all'Usanza di Valle. Sono stati testimonij ser Zuanne Caenazo et ser Zuanne Cypriotto. Li promesse di basadega come ordinario cechini diese. Pre Francesco Bussetto Canonico.*⁵⁵

Analiza podataka iz najstarije matične knjige vjenčanih Rovinja

Podaci u navedenoj matičnoj knjizi vjenčanih omogućuju istraživanje različitih aspekata rovinjske svakodnevice, od sezonskoga kretanja vjenčanih, a samim time i društvenih i vjerskih pravila kao i gospodarske orijentacije, koji su diktirali tempo života, preko migracija (prezimana), zanimanja pa sve do društvenoga statusa žitelja.

a. Kretanje broja vjenčanih

Prema upisima u matičnu knjigu vjenčanih svojevrsna kriza vidljiva je već 80-ih, a posebice 90-ih godina 16. i u prvome desetljeću 17. stoljeća (Tablica 1 i Grafikon 1). U isto je vrijeme u matičnim knjigama krštenih zabilježen znatno manji broj krštenja. Sedamdesetih godina 16. stoljeća bilo je 1.008, a 80-ih samo 528 krštenih! Broj krštenih pao je još i više 90-ih godina (515). Kada je riječ o umrlima, kritičnije od 80-ih bile su 70-te i 90-te godine 16. stoljeća. Uzroci smrti u to vrijeme nisu navođeni. Ponekad ostaju zabilježeni na marginama, kao primjerice 1570. godine kada je umrlo 176 osoba (od čega mnogo djece) u epidemiji boginja: *Morse grandissima quantita di puti quest anno dalle variole.*⁵⁶

Manji broj vjenčanja i krštenja u posljednjoj četvrti 16. stoljeća poklapa se s općim tendencijama kretanja broja stanovnika u mletačkome dijelu Istre. Riječ je o razdoblju u kojemu je prema procjenama stanovništvo brojem opalo za petinu (prema procjenama više od dvadest posto).⁵⁷ Razlozi opadanja nisu posve razjašnjeni jer tada nije došlo do većih ratnih sukoba, epidemija kuge ni dužih klimatski nepovoljnih razdoblja (godine 1581. i 1590. bile su teške za poljoprivredu). Neki su stariji povjesničari u malariji vidjeli razloge opadanja broja stanovnika na Poluotoku.⁵⁸ Ipak, Rovinj je prema izvorima, uz Piran, Milje i Izolu, bio grad zdravoga zraka.⁵⁹

Razdoblje prve polovice 17. stoljeća u povijesti Poluotoka pamti se po razornome Uskočkome ratu, ali i epidemiji kuge iz ranih 30-ih godina. Ta su dva trenutka

⁵⁵ HR DAPA 429, Zbirka matičnih knjiga, MKV Rovinja (1564. – 1640.), 74r.

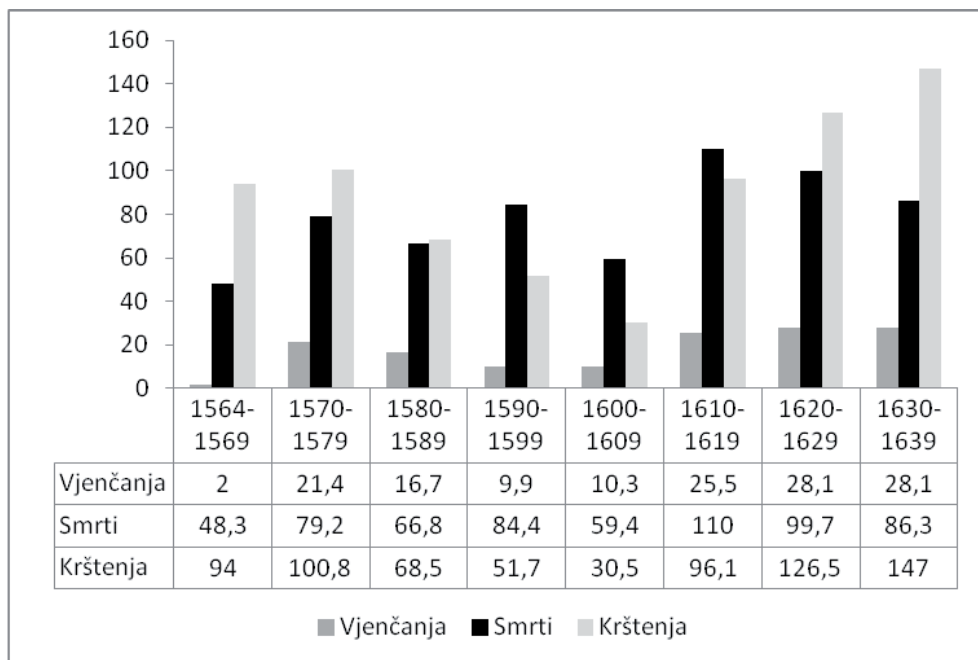
⁵⁶ HR DAPA 429, Zbirka matičnih knjiga, MKU Rovinja (1553. – 1601.), 33v.

⁵⁷ Vidi: Ivetić, *La popolazione*, 100-101.

⁵⁸ *Isto*.

⁵⁹ *Isto*.

ostavila veliki trag i na stanovništvu i dinamici njegova kretanja. Međutim, u Rovinju je prema matičnim knjigama vjenčanih i krštenih to razdoblje bilo sasvim daleko od krize. Povećao se broj vjenčanja, ali i broj krštenih. Mogući razlog porasta jest privlačnost Rovinja stanovnicima ostatka Poluotoka. Među vjenčanima pojava znatnijega doseljavanja u vrijeme Uskočkoga rata nije potvrđena jer se podjednak broj doseljenika iz drugih dijelova Istre pojavljuje i u razdoblju prije 1610. i nakon 1610. godine (77:77).

Grafikon 1. Prosječan godišnji broj krštenih, vjenčanih i umrlih (1564. – 1639.)

Godina	V	K	U	Godina	V	K	U	Godina	V	K	U
1564	1	98	51	1590	3	73	74	1616	15	37	276
1565	1	88	52	1591	0	66	124	1617	36	117	137
1566	3	83	63	1592	15	68	81	1618	36	94	73
1567	1	102	32	1593	8	69	44	1619	26	106	61
1568	3	115	35	1594	8	76	60	1620	27	144	69
1569	22	78	57	1595	3	44	49	1621	15	122	73
1570	16	88	176	1596	11	27	190	1622	47	111	126
1571	19	68	81	1597	14	8	64	1623	25	104	123
1572	17	81	110	1598	20	20	46	1624	33	117	116
1573	17	70	55	1599	17	64	112	1625	25	129	84
1574	21	113	54	1600	10	32	60	1626	23	136	124
1575	26	105	88	1601	1	19	66	1627	32	114	58
1576	30	119	36	1602	2	7	36	1628	29	142	68
1577	25	128	81	1603	9	28	55	1629	25	146	156
1578	20	103	72	1604	16	61	37	1630	13	156	105
1579	24	133	39	1605	17	57	61	1631	32	109	83
1580	16	130	92	1606	11	19	46	1632	23	148	108
1581	21	82	67	1607	4	14	42	1633	27	119	80
1582	18	85	24	1608	20	24	136	1634	35	145	100
1583	10	81	50	1609	13	43	55	1635	42	154	73
1584	17	49	122	1610	37	62	74	1636	33	155	49
1585	20	46	106	1611	14	72	45	1637	25	157	48
1586	7	76	42	1612	25	131	95	1638	25	158	79
1587	13	44	62	1613	10	131	187	1639	26	169	138
1588	21	27	59	1614	16	122	69	1640	37	194	115
1589	19	60	44	1615	40	89	83	Total	1468	6966	6263

Tablica 1. Broj krštenih, vjenčanih i umrlih po godinama 1564. – 1640.

b. Sezonski raspored vjenčanja

Vrijeme vjenčanja diktirali su, u prvome redu, vjerski, društveni i gospodarski činitelji. Prvi su lako uočljivi u iznimno malenome broju vjenčanih u ožujku i prosincu, odnosno u vrijeme korizme i adventa.⁶⁰ Rijetki slučajevi vjenčanih u ta dva mjeseca datumima izlaze iz razdoblja crkvenih zabrana. Izostanak vjenčanja u korizmenome i predbožićnome razdoblju bio je prisutan u svim rimokatoličkim zajednicama. Razdoblja zabrane nisu značila samo izostanak vjenčanja tada nego i veći broj vjenčanih u mjesecima prije i poslije. Zimski maksimum (siječanj i veljača) prethodi Korizmi, a jesenski maksimum prethodi adventu. No, jesenski je maksimum vezan i uz činjenicu da je u ruralnim zajednicama u jesen, nakon berbe poljoprivrednih proizvoda, u kućanstvu bilo najviše hrane, što je omogućilo i adekvatnu proslavu. U Rovinju dominira “zimski tip” sezonskoga rasporeda vjenčanih. Više od četvrtine vjenčanja sklopljeno je u siječnju i veljači. Pored zimskoga maksimuma prisutni su i maksimumi u proljeće (svibanj i lipanj) te u jesen (listopad i studeni).

I u ostalim istarskim obalnim župama, za koje postoje povijesnodemografska istraživanja, u novovjekovlju prevladava “zimski tip.” Zimskih vjenčanja (siječanj i veljača) bilo je u Puli, Poreču, Novigradu i Vrsaru dvostruko više nego u studenome, dok je obrnuta situacija vrijedila za ruralne župe u unutrašnjosti Poluotoka.⁶¹ Primjerice, u Boljuni je u razdoblju 1576. – 1640. godine najviše vjenčanih bilo u jesen (45,6% u listopadu i studenome),⁶² a u Savičenti je 1734. – 1813. godine bio izražen “jesenski model” s maksimumom u studenome (gotovo trećina brakova).⁶³ U župi Vranja – gdje se stanovništvo uglavnom bavilo poljoprivredom i stočarstvom – više je od polovice parova u posljednja tri desetljeća 18. i prvim godinama 19. stoljeća vjenčano u studenome, a oko petine njih u siječnju i veljači. Nijedno vjenčanje u navedenome razdoblju nije sklopljeno u ožujku ili prosincu.⁶⁴ Maksimum vjenčanih u studenome (29,7%) proizlazi i iz matičnih knjiga vjenčanih za Kaštel (Bujština) u drugoj polovici 18. stoljeća⁶⁵ kao i u Bu-

⁶⁰ Vidi: Nenad Vekarić et al., *Vrijeme ženidbe. Dubrovnik i njegova okolica od 17. do 19. stoljeća* (Zagreb; Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2009), 51-54; Marija Mogorović Crljenko, *Nepoznati svijet istarskih žena* (Zagreb: Srednja Europa, 2006), 60-61; Ista, *Druga strana braka* (Zagreb: Srednja Europa, 2012), 51-52; Daniela Lombardi, *Matrimoni di antico regime* (Bologna: Il Mulino, 2001), 236; Jean Gaudemet, *Il matrimonio in Occidente* (Torino: Società editrice internazionale, 1989), 164-165; Ermanno Orlando, “Il matrimonio delle beffe. Unioni finte, simulate, per gioco. Padova e Venezia, fine secolo XIV – inizi secolo XVI”, u: *Trasgressioni: seduzione, concubinato, adulterio, bigamia (XIV-XVIII secolo)*, ur. Silvana Seidel Menchi, Diego Quaglioni (Bologna: Il Mulino, 2004), 253-254.

⁶¹ Doblanović, “Demografska slika župe Svetvinčenat”, 105-109.

⁶² Izračunato prema zbirnim podacima koje donosi Dražen Vlahov. Dražen Vlahov, *Matična knjiga Boljuna. Glagoljski zapisi od 1576. do 1640* (Pazin: Državni arhiv u Pazinu, 2011), 23.

⁶³ Doblanović, “Demografska slika župe Svetvinčenat”, 104.

⁶⁴ Na temelju prijepisa upisa u Matičnu knjigu vjenčanih Vranje. Jakov Jelinčić, “Matična knjiga vjenčanih župe Vranja 1771. – 1806.”, *Lupoglavski zbornik* 5 (2005): 76-88.

⁶⁵ Marino Manin, “Prilog o gospodarsko-socijalnim”, 134.

zetu u drugoj polovici 19. stoljeća (gotovo polovica vjenčanih u studenome!).⁶⁶ Iz navedenoga se uočava kako su “urbanije” župe – u kojima je postojala veća koncentracija obrtnika, gradskih službenika i slično – imale zimski (Novigrad, Poreč, Pula, Rovinj, Vrsar), a ruralne – u kojima je prevladavalo agrarno stanovništvo – jesenski maksimum (Buzet, Kaštel, Svetvinčenat i Vranja). I u istarskim se obalnim gradovima, pa tako i u Rovinju, dobar dio stanovnika bavio poljoprivredom pa je i kod njih prisutan znatan broj kasnojesenjih vjenčanja (ssim Pule svi spomenuti gradovi imaju drugi maksimum u studenome). Jesenski maksimum u ruralnim župama nastupao je kada je u kući bilo najviše hrane, nakon zatišja u poljoprivrednim radovima i jesenskoga ubiranja plodova.

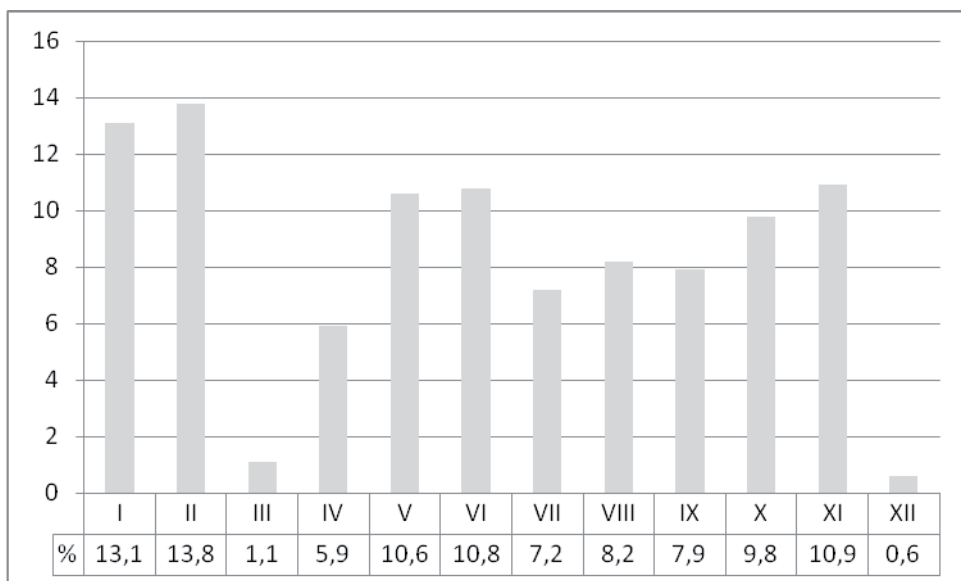
Postoje određene razlike u sezonskome rasporedu vjenčanih između rovinjskih plemenitih građana i ostalih stanovnika grada. Dok za ukupni broj vjenčanih postoji zimski maksimum, te još dva manja u svibnju i lipnju te od listopada do prosinca, za vjenčanja rovinjskih plemenitih građana (samo muškarci) pored “zimskoga” maksimuma najviše vjenčanja bilo je u kolovozu (Grafikon 4). Kod žena istoga statusa nije zabilježen maksimum u kolovozu. Razlog tome vjerojatno je taj što je ritam vjenčanja diktirao muškarac i njegov posao.

U dijakronijskome smislu postoji razlika u godišnjoj distribuciji vjenčanja po mjesecima između početka (1570. – 1579.) i kraja promatranoga razdoblja (1630. – 1639.). Sedamdesete godine 16. stoljeća bilježe maksimum u svibnju te gotovo ravnomjeran udio vjenčanja u kasno ljeto (kolovoz i rujan), jesen (studen) i zimu (siječanj i veljača). Tridesete godine 17. stoljeća, pak, bilježe zimski i jesenski maksimum, znatan broj vjenčanih u svibnju i lipnju, ali i znatno manji broj vjenčanih u kolovozu i rujnu. Razlog takve promjene može biti doseljavanje stanovnika iz ruralnih dijelova Poluotoka na što upućuje i porast broja stanovnika u Rovinju upravo u vrijeme u kojemu je na ostatku Poluotoka zabilježena kriza. Ruralno stanovništvo, koje se prvenstveno bavi poljoprivredom, znači i manji broj vjenčanih u razdobljima većih poljoprivrednih radova (kasno ljeto i rana jesen).

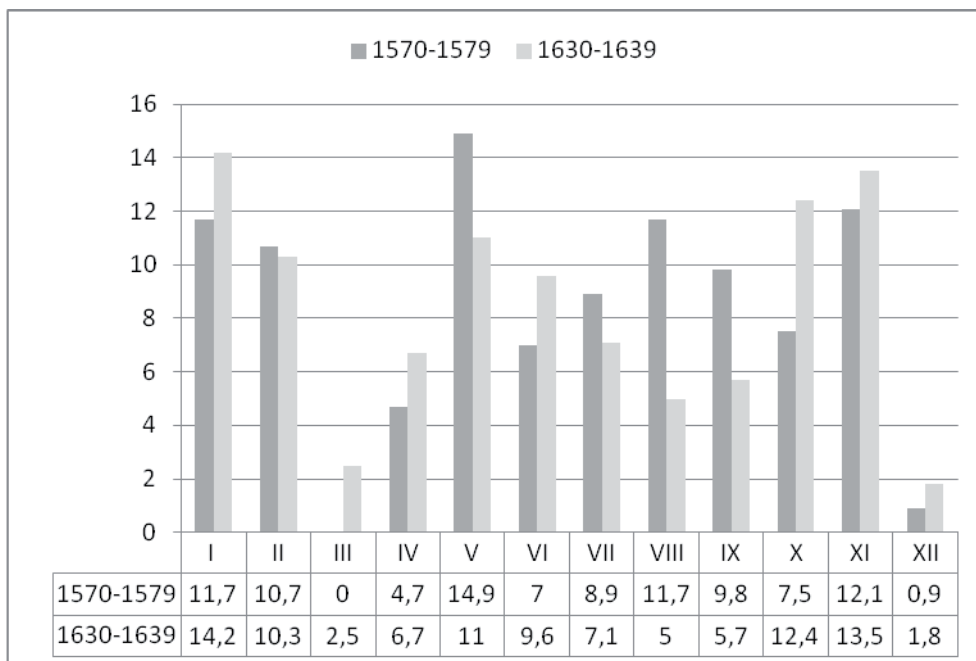
Odabir vremena pogodnoga za vjenčanje, osim o vjerskim pravilima, ovisio je i o gospodarskoj aktivnosti. U tome su smislu uočene neke razlike u sezonskome rasporedu vjenčanja kod plemenitih građana, pučana i stranaca. Korizmena zabrana kod svih je skupina uzrokom najvećega broja vjenčanih u siječnju i veljači, no drugi se maksimumi razlikuju. Kod plemenitih je građana uz siječanj i veljaču, kolovoz bio najčešći mjesec vjenčanja. Slično je bilo i kod dubrovačke vlastele.⁶⁷ Kod došljaka je drugi maksimum, nakon zimskoga, bio u svibnju i lipnju (i kod mladića i kod djevojaka), a raspored vjenčanja kod pučana prati tendenciju svih vjenčanja u Rovinju (veliki zimski te manji kasnoproletni i jesenski maksimumi).

⁶⁶ Rina Kralj-Brassard, Jelena Obradović-Mojaš i Miroslav Bertoša, “Stanovništvo Buzeta (1870-1880): početak tranzicije mortaliteta”, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 47 (2009): 133.

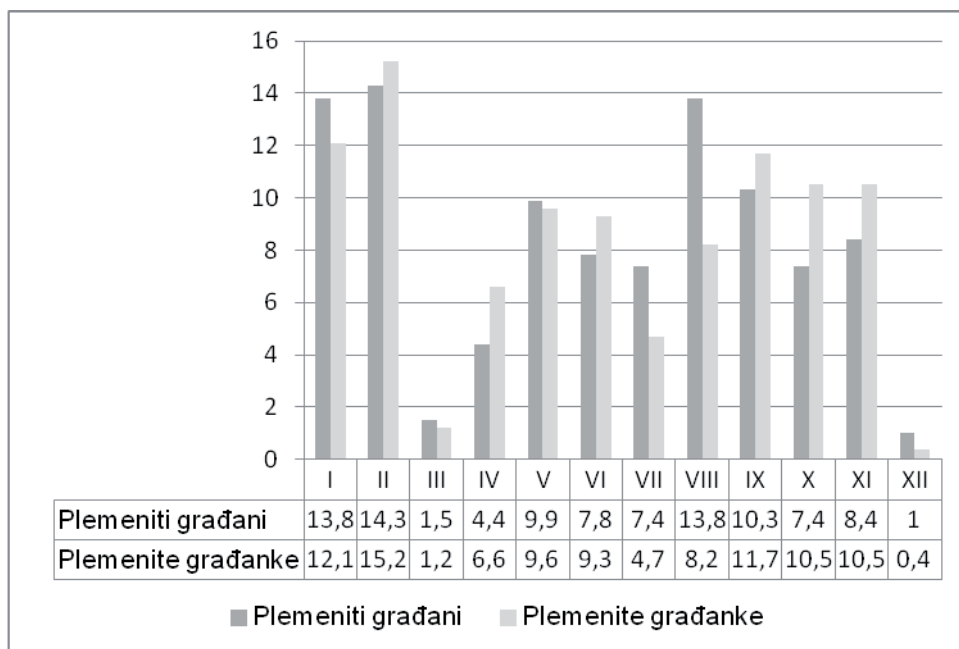
⁶⁷ Vidi: Nenad Vekarić et al., *Vrijeme ženidbe i ritam poroda*, 52-54.

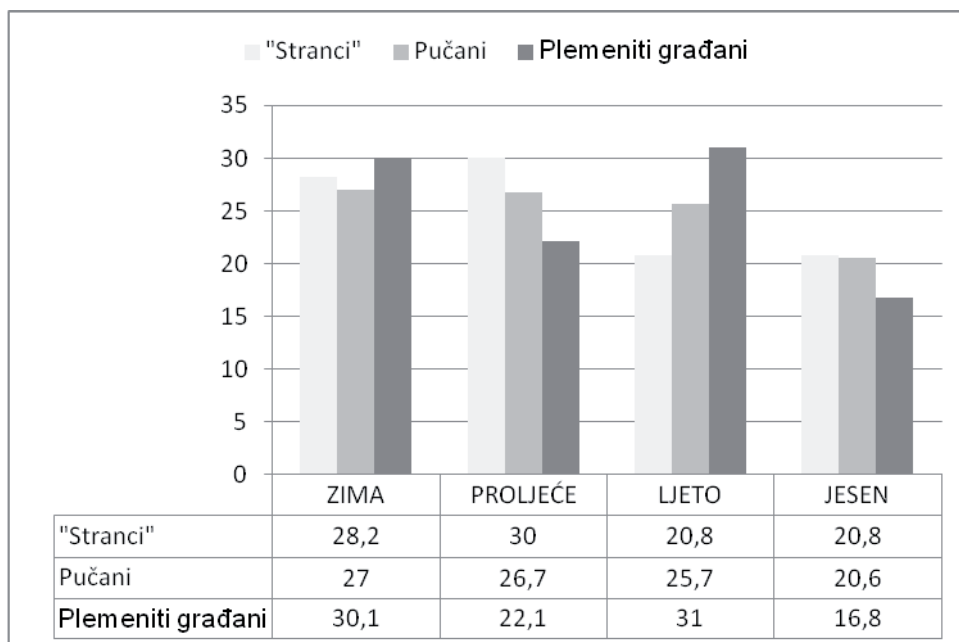
Grafikon 2. Sezonski raspored vjenčanja (1564. – 1639.)

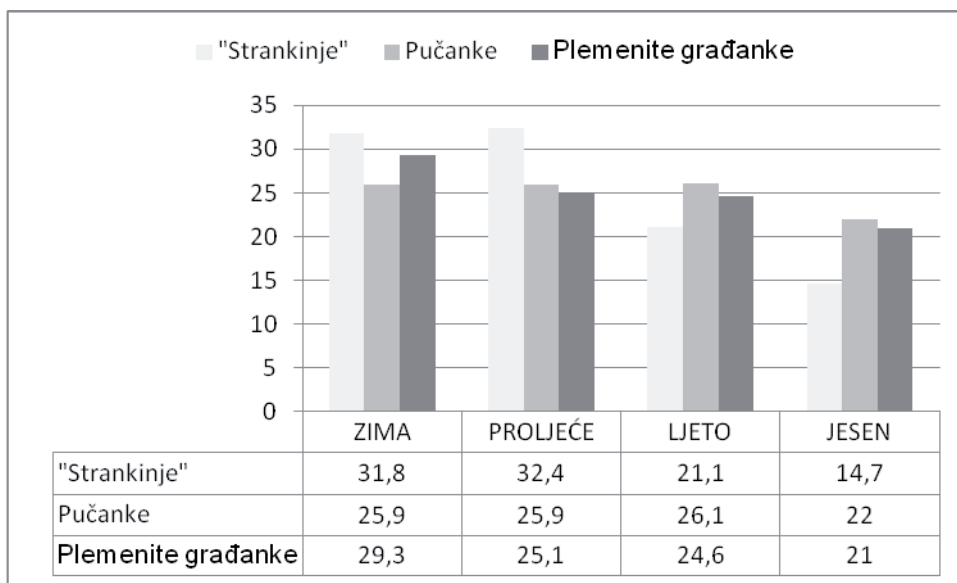
Grafikon 3. Sezonski raspored vjenčanja (1570. – 1579. / 1630. – 1639.)

Grafikon 4. Sezonski raspored vjenčanja kod plemenitih građana

Grafikon 5. Sezonski raspored vjenčanja prema društvenim skupinama (mladenci)

Grafikon 6. Sezonski raspored vjenčanja prema društvenim skupinama (mladenke)

c. Provenijencija mladenaca

Matične knjige vjenčanih svjedoče i o imigracijama u Rovinj. O provenijenciji mladenaca postoji trag ili u obliku izričite svećenikove napomene kako se radi o osobi iz određenoga mjesta (*da Venezia, da Zara, dalla città di Candia, da Friul, da Veggia, da Doi Castelli, da Perasto, da Muran...*) ili pak, mnogo češće, takav trag nalazimo u obliku prezimena (*Raguseo, Cyprian, Cypriotto, Buranello, Bergamasco, Furlan/Forlan, Ferarese, Parmesano, Pugliese...*). Ponekad je trag o nečijoj provenijenciji vrlo detaljan i upućuje na konkretno mjesto iz kojega osoba dolazi, a ponekad je riječ o općenitijoj odrednici koja nas upućuje na zemlju ili regiju za koju je osoba vezana (*Grego, Greco,*⁶⁸ *Albanese, Furlan...*). Riječ je o prezimenima na temelju kojih možemo zaključivati o podrijetlu, ali ne i izravnome doseljenju neke osobe iz toga područja.⁶⁹

Koncem 16. stoljeća (1595.) prema Benussiju u Rovinju je zabilježeno 220 različitih prezimena od kojih 104 pripadaju došljacima (26 unutrašnjost Istre, 28 obalni dio Poluotoka, 12 iz sjeverne Italije, 13 iz Venecije te 25 s područja Dalmacije, Hrvatske, Albanije i Grčke).⁷⁰

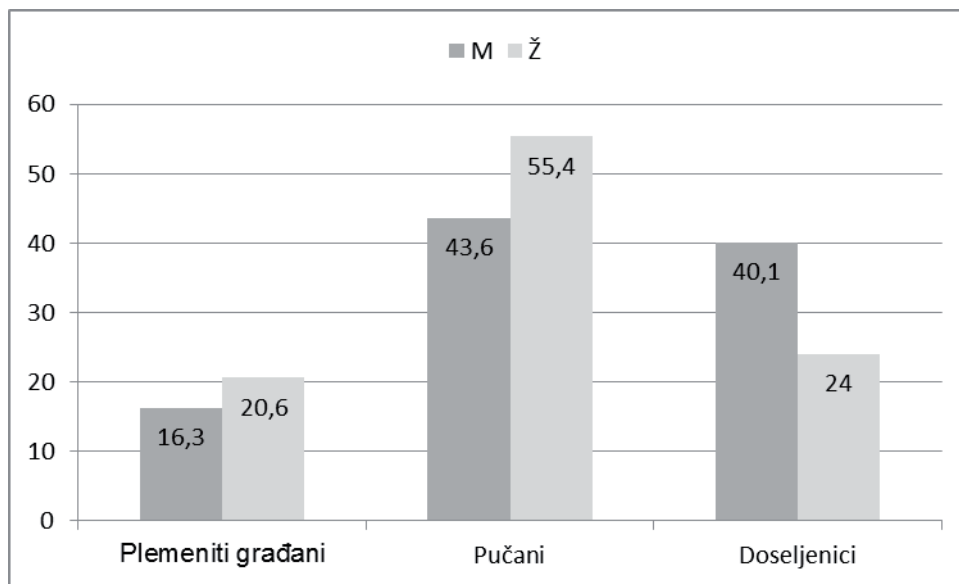
⁶⁸ Prezimena Grego i Greco bila su česta u Istri u to vrijeme. Svakako su vezana uz došljake s istočnoga dijela Sredozemlja. Primjerice, otac Iseppa Greca bio je Giorgio Candiotto. Među mladencima u Rovinju nalazimo prezime Greco za osobe iz Bala, s Brijuna i iz Chioggie, što nam svjedoče barem dvije migracije: Levant – Chioggia (Bale, Brijuni) pa Chioggia (Bale, Brijuni) – Rovinj.

⁶⁹ Više o tome vidi kod: Slaven Bertoša, *Život i smrt u Puli. Starosjeditelji i doseljenici od 17. do početka 19. stoljeća* (Pazin: Matica Hrvatska, 2002), 104-197.

⁷⁰ Benussi, *Storia documentata*, 123.

Prema matičnim knjigama vjenčanih bilo je više muškaraca (ženika) koji su došli iz nekoga drugog mjesta u Rovinj nego žena (mladenki). Takva je pojava očekivana jer se vjenčanje u pravilu sklapalo u mladenkinoj župi, a i neoženjeni muškarci su u samostalnim i spontanim migracijama "staroga poretka" (*Ancien Régime*) mnogo zastupljeniji od žena. Riječ je uglavnom o osobama koje se kreću zbog posla. To potvrđuju i rovinjske knjige vjenčanih u razmatranome razdoblju; uz muškarce došljake nerijetko stoji i zanimanje: *caleger, calzolaro, fenestraro, pitor, taiapiera, peota, mariner, calafà* i slično. Nažalost, u matičnim knjigama vjenčanih nije zabilježen podatak o njihovoj dobi, no možemo pretpostaviti da se radilo o mladim muškarcima koji su u Rovinj dolazili zbog posla.

Od 1245 vjenčanja sklopljenih u Rovinju u sedamdesetogodišnjemu razdoblju (1564. – 1633.) njih 499 (četrdeset posto) bila su vjenčanja u kojima je muškarac bio nerovinjske provenijencije. Najviše ih je bio iz Venecije i samoga prostora Lagune (Chioggia, Murano, Burano) čak 57 njih ili 11,5%. Od mladića iz gradova mletačke Istre najzastupljeniji su bili oni iz Pirana (5,6%) i Vrsara (4,2%). Među mladenkama je udio domaćih djevojaka i žena iz Rovinja bio znatno veći. Samo je 299 od 1245 njih podrijetlom bilo iz drugih mjesta, a ne iz Rovinja (24%).

Grafikon 7. Rovinjski mladenci prema statusu (1564. – 1633.)

ZEMLJOPISNO PODRUČJE	Broj mladenaca	%	Broj mladenki	%
Mletački dio Istre	179	35,9	83	27,8
Austrijski dio Istre	19	3,8	11	3,7
Ukupno Istra	198	39,7	94	31,5
Kvarnerski otoci	25	5	20	6,7
Rijeka i Primorje sa širom okolicom	8	1,6	4	1,3
Dalmacija	46	9,2	48	16,1
Dubrovnik	3	0,6	3	1
Ostale hrvatske zemlje	1	0,2	0	0
Boka kotorska	6	1,2	6	2
Albansko priobalje	5	1	6	2
Ukupno	94	18,8	87	29,1
Grčke pokrajine i otoci	34	6,8	27	9
Furlanija, Karnija i Julijska Venecija	48	9,6	29	9,7
Veneto	83	16,6	39	13
Ostale talijanske pokrajine	37	7,4	17	5,7
Razne europske zemlje	5	1	1	0,3
Nepoznato – nejasno	0	0	5	1,7
	499	100	299	100

Tablica 2. Provenijencija mladenaca i mladenki⁷¹

d. Vjenčani dar

U srednjemu i ranome novom vijeku na području Istre brakovi su se u najvećoj mjeri sklapali na istarski način. Uz brakove na istarski način postojali su i brakovi na slavenski način, brakovi na mletački način te brakovi na način nekoga drugog područja ili brakovi sklopljeni prema posebnome ugovoru. Glavna je karakteristika braka na istarski način - o kojemu govore gotovo svi istarski statuti nazivajući ga još i brakom na način brata i sestre odnosno brakom na način određenoga mjesta – u tome što supružnici zajednički upravljaju imovinom koju su unijeli u brak i koju su stekli u braku.⁷² U praksi je to značilo da ni muž ni žena ne mogu otuđiti ništa od imovine bez suglasnosti drugoga supružnika. To se odnosilo i na

⁷¹ Radi mogućnosti usporedbe tablica je sastavljena po uzoru na tablicu kod S. Bertoše, *Život i smrt u Pulji*, 199.

⁷² Lujo Margetić, "Brak na istarski način", *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu* XV (1970): 301; Lujo Margetić, *Hrvatsko srednjovjekovno obiteljsko i nasljedno pravo* (Zagreb: Narodne novine, 1996), 96; M. Bertoša, *Istra: Doba Venecije*, 706; M. Bertoša, "Valle d' Istria durante la dominazione veneziana", *Atti del Centro di ricerche storice - Rovigno* 3 (1972): 132-137, 200-206; Mogorović Crljenko, *Nepoznati svijet*, 15-17; Usp.: Novigradski statut: II, 24; Bujski statut 77; Buzetski statut: 86; Dvigradski statut: 71; Grožnjanski statut: II, 34; Izolski statut: II, 2; Motovunski statut: 210; Oprtaljski statut: 91; Piranski statut: VII, 9; Porečki statut: II, 68; Pulski statut: V, 4; Rovinjski statut: II, 77; Umaški statut: III, 45; Vodnjanski statut: I, 14. Detaljni bibliografski upis za navedene statute vidjeti u popisu bibliografskih jedinica.

imovinu koju su dobili od roditelja. U slučaju da bilo koji supružnik proda, daruje ili na neki drugi način otuđi dio imovine bez suglasnosti drugoga supružnika, to se smatralo nelegitimnim te je drugi supružnik mogao zahtijevati natrag tako otuđenu imovinu. Nakon smrti supružnika preživjeli supružnik postao je vlasnikom polovice cjelokupne imovine. To je bilo posebno važno za ženu, koja je tada postajala i vlasnicom polovice kuće te ju suprugovi rođaci nisu mogli izbaciti iz kuće jer je i sama bila vlasnica kuće.⁷³ Osim spomenutoga, istarski je zakonodavac, kako je vidljivo u velikome broju istarskih statuta, zaštitio ženu od eventualne rasipnosti i nepromišljenosti supruga. Naime, statuti su propisivali da žena ne odgovara za dugove koje bi muž napravio u gostionici, u igri, dajući jamstvo i tako dalje pa ih stoga i ne treba vraćati. Doduše, u slučaju dugova koji su učinjeni radi egzistencije bračnoga para ili cijele obitelji, bila je odgovorna i žena te je njih trebala vraćati i u slučaju suprugove smrti. To su, naime, bili dugovi koje su supružnici zajedno učinili pa su za njih oboje i bili odgovorni.⁷⁴ U tome je smislu brak na istarski način posebno štitio ženu, za razliku od, primjerice, braka na mletački način u kojemu je žena bila vlasnica samo darova koje bi dobila prilikom udaje (miraza, uzmirazja i basadega), a nakon suprugove smrti rođaci pokojnoga supruga mogli su je u roku od godine ili godine i jednoga dana izbaciti iz kuće. Doduše, nerijetko su supruzi u braku na mletački način supругu oporučno imenovali *ženom i gospodaricom (donna et domina)*. U tome je slučaju supruga bila zaštićena te ju rođaci nisu smjeli izbaciti iz kuće, a mogla je uživati i određena suprugova dobra (u svrhu uzdržavanja), ali samo pod uvjetom da živi čisto i kao udovica. U slučaju ponovne udaje gubila bi taj svoj status.⁷⁵ Za razliku od braka na istarski i braka na mletački način, koji su primarno pripadali istroromanskome kulturnom krugu, brak na slavenski način sklapao se među slavenskim odnosno hrvatskim pučanstvom. U takvome je braku postojala zajednica stečenih dobara, ali ne i unesenih dobara u brak. No, slavenski starosjedioci, kao i doseljenici, Hrvati i takozvani Morlaci, koji dolaze u Istru pred najezdom Osmanlija, također su prihvatili brak na istarski način.⁷⁶

Sva tri tipa braka, onaj na istarski, na mletački i na slavenski način, poznavali su darove kojima je prilikom udaje žena bila darivana. Ti su darovi bili miraz (*dos, dote*), uzmirazje (*contradote*) i vjenčani dar (*basadego*). Miraz je žena dobivala

⁷³ Mogorović Crljenko, *Nepoznati svijet*, 20-23; Margetić, "Brak na istarski način", 294-297; Margetić, *Hrvatsko srednjovjekovno*, 69-77, 96.

⁷⁴ Margetić, *Hrvatsko srednjovjekovno*, 76-77; Margetić, "Brak na istarski način", 300-301; Mogorović Crljenko, *Nepoznati svijet*, 23. Usp.: Izolski statut: II., 35; Piranski statut 1307: VII, 3; 1332.: VII, 2; 1358: VII, 1; Motovunski statut: 211.

⁷⁵ Mogorović Crljenko, *Nepoznati svijet*, 24-25; M. Bertoša, *Istra: Doba Venecije*: 706; Zdenka Janeković Römer, *Rod i grad: Dubrovačka obitelj od 13. do 15. stoljeća* (Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU, 1994), 78; Margetić, *Hrvatsko srednjovjekovno*, 96, 176.

⁷⁶ M. Bertoša, *Istra: Doba Venecije*: 706; Mogorović Crljenko, *Nepoznati svijet*, 15-16; Ista, "Women, Marriage, and Family in Istrian Communes in the Fifteenth and Sixteenth Centuries", 137.

od svojih roditelja, odnosno od svoje obitelji, uzmirazje od muževljeve obitelji, a vjenčani dar odnosno basadego od svoga zaručnika prilikom samoga vjenčanja. Naziv basadego, koji se u izvorima spominje i pojavljuje u različitim varijantama, dolazi od latinske riječi *basium* i označava poljubac odnosno, rečeno Margetićevim riječima, “uzimanje zaručnice u posjed.” Tijekom ranoga novog vijeka posljednja su se dva dara, dakle uzmirazje i basadego, stopila u jedan dar.⁷⁷

U najstarijoj matičnoj knjizi vjenčanih Rovinja, koja je i predmetom naše analize, zanimljivo je što se prilikom gotovo svakoga upisa, odnosno u gotovo devedeset posto slučajeva spominje i vjenčani dar, točnije u 88,3% odnosno 1099 slučajeva.⁷⁸ To je zanimljivo jer podatak o basadegu nije bio obavezan podatak koji se unosio u matične knjige. No, rovinjski su ga župnici u prvome, najranijem razdoblju vođenja matičnih knjiga vjenčanih očito smatrali bitnim i redovito su ga navodili. Navodili su čak i činjenicu da nije dan (što je zabilježeno tek u 0,5% slučajeva). Zahvaljujući tim podacima može se promatrati i socijalna i gospodarska struktura rovinjskoga stanovništva. Promatrana Matična knjiga vjenčanih pokazuje da se basadego najčešće davao u novcu, čak u 92,4% slučajeva, i to među svim društvenim slojevima i stanovništvom različitih provenijencija. Basadego u naturi zastupljen je s 5,9%, dok se tek u 0,5% slučajeva spominje da za basadego nije dano ništa. Ponekad se basadego davao i u novcu i u naturi, ali su to bili iznimno rijetki slučajevi. Što se vjenčanoga dara u novcu tiče, najčešće su se davali dukati (*Ducati*) i to u čak 907 slučajeva. Dukati su često izraženi i u lirama kao obračunskoj jedinici. Uz dukate, doduše u mnogo manjemu postotku, bile su prisutne i druge valute koje su tada bile u opticaju – već spomenute *Lire* (19), te *Zecchini* (16), *Scudi (d'oro / d'argento)* (56), *Bagatini* (2), *Marcelli* (2), *Gazzette* (2), *Bezzi* (1). Vrijednost dukata u promatranome je razdoblju iznosila 6,2 lire (šest lira i dva mala solda). To je vidljivo i u matičnoj knjizi gdje se vrlo često prilikom navođenja svote u dukatima navodi i ona u lirama (primjerice deset dukata ili 62 lire odnosno pet dukata ili 31 lira). Za ilustraciju vrijednosti dukata navedimo da se 1619. godine u Rovinju za deset dukata moglo kupiti trideset kokoši, a za pet dukata slamnati krevet s jastukom (*un leto depiuma dei cavazzali et un pairizzo*).⁷⁹

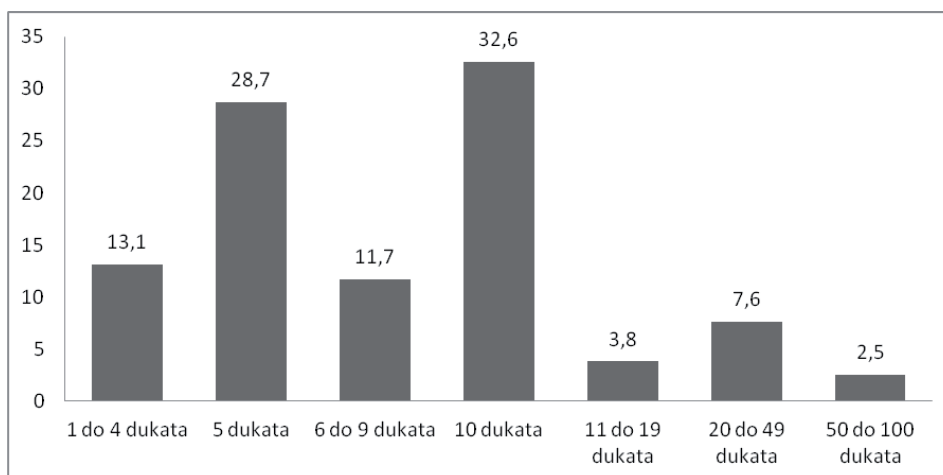
Promatrajući sve vjenčane rovinjske parove u sedamdeset analiziranih godina kod kojih je zabilježen basadego u dukatima, vidljivo je da je u više od 86% slučajeva basadego bio do deset dukata uključujući i njih. Najčešće se davao basadego od pet dukata (28,7%) ili deset dukata (32,6%), dakle u više od 60% slučajeva. U tim slučajevima možemo govoriti o manjemu prosječnom odnosno većemu prosječnom vjenčanom daru ili basadegu. Vrlo maleni basadego (jedan do četiri dukata) te nešto veći od manjega prosječnog (šest do devet dukata) davani su u

⁷⁷ Margetić, *Hrvatsko srednjovjekovno*, 94-97; Mogorović Crljenko, *Nepoznati svijet*, 19-20.

⁷⁸ Obrađena su vjenčanja za sedamdesetogodišnje razdoblje od 1564. do 1633.

⁷⁹ HR DAPA 532, Rovinjski bilježnici, kutija 2, Protokol bilježnika Domenica Moscarde, Inventar imovine pok. Francesca Budicina i njegove supruge Bernardine, 304r-v.

manjim, ali ipak značajnim postocima (oko deset posto), a ukupno je vjenčanih darova u iznosu do deset dukata bilo 86,1%. Viši (jedanaest do devetnaest) i visoki basadego (20 do 49 dukata) javlja se u nešto manje slučajeva, dok se vrlo visoki basadego od pedeset (1,3%) odnosno stotinu dukata (0,9%) javlja vrlo rijetko (Grafikon 8 i Tablica 3).

Grafikon 8. Vjenčani dar u novcu (1564. – 1633.)

Iznos vjenčanog dara	Broj slučajeva	%
1 do 4 dukata	132	13,1
5 dukata	288	28,7
6 do 9 dukata	117	11,7
10 dukata	327	32,6
11 do 19 dukata	38	3,8
20 do 49 dukata	77	7,6
50 dukata	13	1,3
68 dukata	3	0,3
100 dukata	9	0,9
	1004	100%

Tablica 3. Vjenčani dar u novcu (1564. – 1633.)⁸⁰

⁸⁰ U tablici nije prikazano dvanaest vjenčanih darova u novčanim jedinicama koje nismo uspjeli preračunati u dukate.

Promatrajući vjenčani dar i status mladenaca, raspored vjenčanoga dara je sljedeći: najčešći iznos vjenčanoga dara (i za primateljice i za davatelje) bio je deset dukata kod svih društvenih skupina (plemeniti građani, pučani, "stranci"). Ipak, uočljivo je da su plemenite građanke (češće nego strankinje ili pučanke) dobivale viši prosječni iznos vjenčanoga dara (odnos pet i deset dukata bio je 23% prema 37,9%). Kod pučanki i strankinja iznos prosječnoga vjenčanog dara od pet i deset dukata pojavljuje se gotovo jednako učestalo (pučanke 30,4% prema 30,9%, a strankinje 29,3% prema 31%). Kod višega, visokog i vrlo visokog basadega kao primateljice prevladavaju plemenite građanke, dok kod muškaraca kao davatelji za navedene iznose prevladavaju stranci. To upućuje na važnost vjenčanoga dara za uspon na društvenoj ljestvici. Naime, rovinjsko Vijeće nije bilo potpuno zatvoreno, odnosno plemenitim građanskim obiteljima koje su činile Gradsko vijeće mogle su se pridružiti i druge obitelji koje bi se posebno iskazale odnosno učinile posebno dobro za samu komunu ili pak državu. Tako je zabilježeno da su u Gradsko vijeće primane nove obitelji i u 16. i u 17. i u 18. stoljeću.⁸¹ Stoga i ne čudi činjenica da su se pojedini dobrostojeći pojedinci nastojali i putem ženidbenih veza povezati s plemenitim građanskim obiteljima kako bi eventualno u budućnosti mogli i participirati u Gradskome vijeću. O tome svjedoče kako sama vjenčanja, tako i visina basadega. Gotovo petina stranaca (78 od 393) bila je vjenčana s plemenitim rovinjskim građankama. Kada su dali basadego od pedeset i više dukata, u više od polovice slučajeva bila je riječ o braku između stranca i pripadnice plemenite građanske obitelji. U pravilu je tada najviši iznosi basadega (sto dukata) vezan uz članice obitelji Calucci i Basilisco. Stranci su u tim slučajevima bili uglavnom iz Venecije i okolice (Chioggia) ili drugih talijanskih regija (Apulija, Marke).

Za razliku od plemenitih građanki koje su mnogo češće primale basadego od deset nego od pet dukata, kod plemenitih mladića uočljivo je da su iznos od pet i od deset dukata davali gotovo podjednako učestalo (33,3% prema 36,3%). Plemeniti građani koji su davali basadego od pet dukata bili su iz obitelji Burla, Caenazo, Calucci, Vescovi, Leonardis, Giotta, Pesce, Quarantotto, Segala, Sponza, a plemenite građanke koje su takav iznos primale vezane su uz obitelji Bichiachi, Caenazzo, Giotta, Leonardis, Segala i Sponza.

Iznos basadega nerijetko pokazuje i pripadnost određenome društvenom sloju, kako darivatelja odnosno ženika, tako i nevjeste koja prima dar, a mogu svjedočiti i o provenijenciji. Osim dara u novcu, kako smo već spomenuli, davao se i dar u naturi. U naturi se davala obuća (*scarpe, zoccoli...*), odjeća (*vestura, pelizza, calze...*), tkanina (*sarza*), nakit (*manili, manize, fede, perosini*), životinje (*castrato, castrone, pecore, granceole, mussoli*), obrađena zemljišta (maslinici, vinogradi),

⁸¹ Benussi, *Storia documentata*, 78-80; usp. i: Budicin, "Lo svilupo", 128-129; Mogorović Crljenko, *Druga strana braka*, 117.

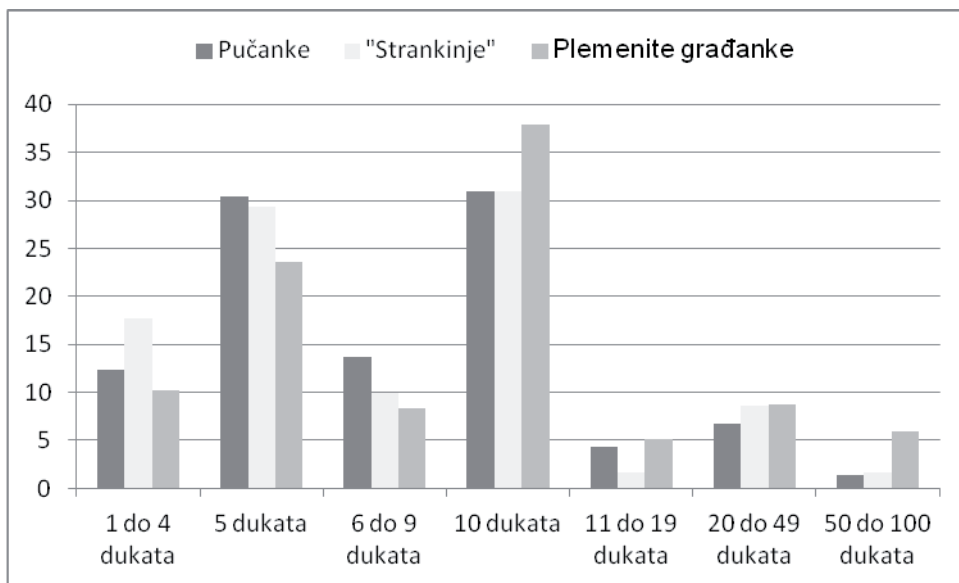
poljoprivredni plodovi (*10 mezene di formenton, vino*). Od spomenutih se darova najviše davala tkanina – *sarza* i to u čak 42,46% slučajeva. *Sarza* je bila posebna vrsta čvršće tkanine. Osim spomenute tkanine u većemu se postotku kao vjenčani dar davala obuća (15,06%) i odjeća (19,17%), dok su se ostale spomenute stvari poput nakita, životinja, zemljišta i slično davale u malenome postotku (oko pet posto) (Tablica 5).

Prvotna teza, koja se i u literaturi često navodi – da su doseljenici iz ruralnih krajeva uglavnom davali basadega u naturi, a iz urbanih u novcu ili, pak, da je stanovništvo slavenskoga podrijetla vjenčani dar davalo u naturi, a romanskoga porijekla u novcu⁸² – prema analiziranoj matičnoj knjizi vjenčanih Rovinja nije se pokazala održivom. Naime, kao darivatelji basadega u naturi također se u većini nalaze stanovnici romanskoga podrijetla, ali i došljaci, a ima i stanovnika slavenskoga podrijetla premda pretežu oni romanskoga podrijetla. Kod primateljica basadega situacija je gotovo identična kao i ona spomenuta kod davatelja. Također se može uočiti da je tako najčešće u slučajevima kada je netko od mladenaca došljak (neovisno iz kojega kraja – s područja istočnojadranske obale, Furlanije, Grčk ei tako dalje), a drugi je mladenac odnosno mladenka najčešće iz samoga grada (barem prema prezimenu koje nosi). Ima slučajeva da su i ženik i nevjesta došljaci, pa čak i iz istoga kraja (primjerice s područja Dalmacije: Zadar, Nin i slično), ali ti su slučajevi ipak dosta rijetki. U slučajevima kada se mladenki darivala životinja, postoje naznake (s obzirom na provenijenciju davatelja) da su ženici bili vezani uz ruralne krajeve, ali to se ne može reći i za njihove mladenke. Navedeno pokazuje da prilikom darivanja vjenčanim darom zapravo nije bilo nužno presudno podrijetlo mladenaca, etnička pripadnost pa ni društveni status. Vjerojatnije izgleda da je materijalna situacija darivatelja i primateljice te eventualno njihova orijentiranost prema pojedinim djelatnostima određivala vrstu i visinu vjenčanoga dara. Naravno, vjenčani darovi u naturi nisu nužno bili niži od onih u novcu. Moglo se raditi o vrijednome nakitu, zemljištu ili životinjama, ali se također moglo raditi i o predmetima niže vrijednosti. Poneki su, pak, darovi u naturi bili adekvatni darovima danima u novcu (primjerice: *per contradotta una sarza de tre ducati* ili *una vestura de valuta de 5 ducati*). U nekim, pak, slučajevima, doduše vrlo rijetkima, darovi u naturi samo su dodatno povećavali primarni dar u novcu, primjerice *ducati 10 et un canestro de mussoli per il bascio* ili *ducati 10 et un paro de scarpe in bocca de can*.

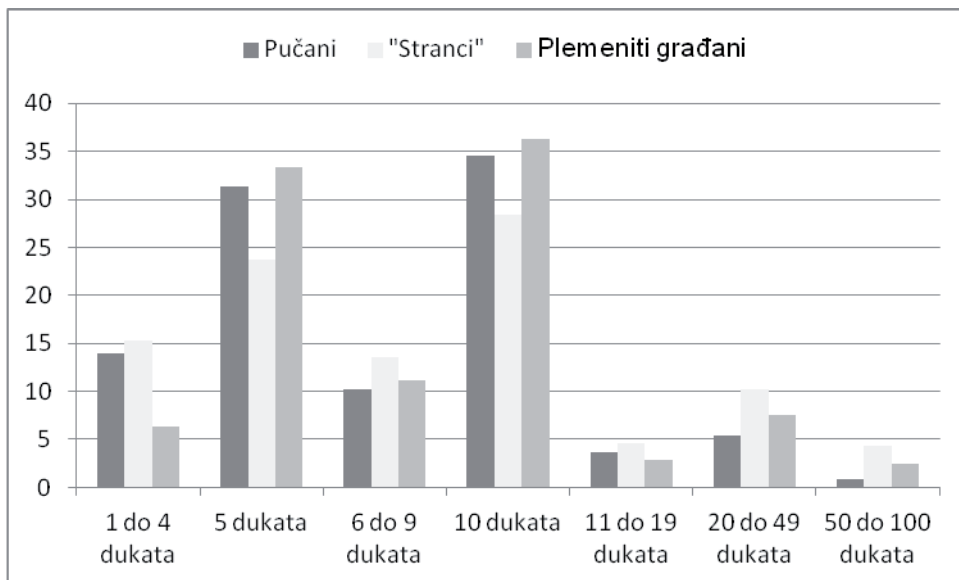
Naravno, vrsta vjenčanoga dara i uzmirazja – u novcu ili naturi – nije nužno sukladna mirazu. Odnosno, trenutno ne postoje podaci iz kojih bi se moglo zaključiti da su mladenke koje su dobivale miraz u novcu također dobivale i uzmirazje i vjenčani dar u novcu, odnosno miraz u naturi te vjenčani dar i uzmirazje u naturi. To je pitanje koje još ostaje otvoreno i za koje su potrebna i dodatna

⁸² M. Bertoša, "Valle d'Istria", 135. Usp. i: Mogorović Crljenko, *Nepoznati svijet*, 19-20.

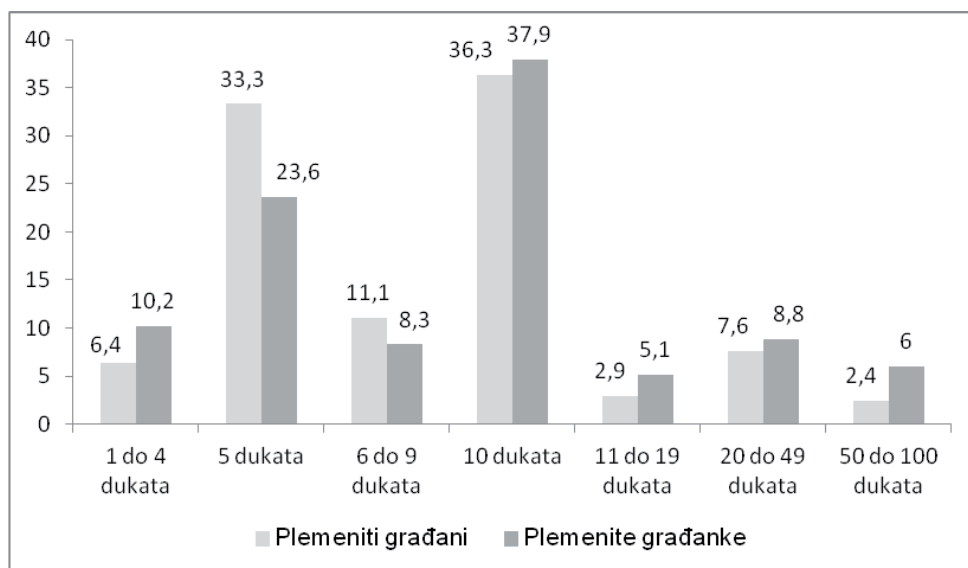
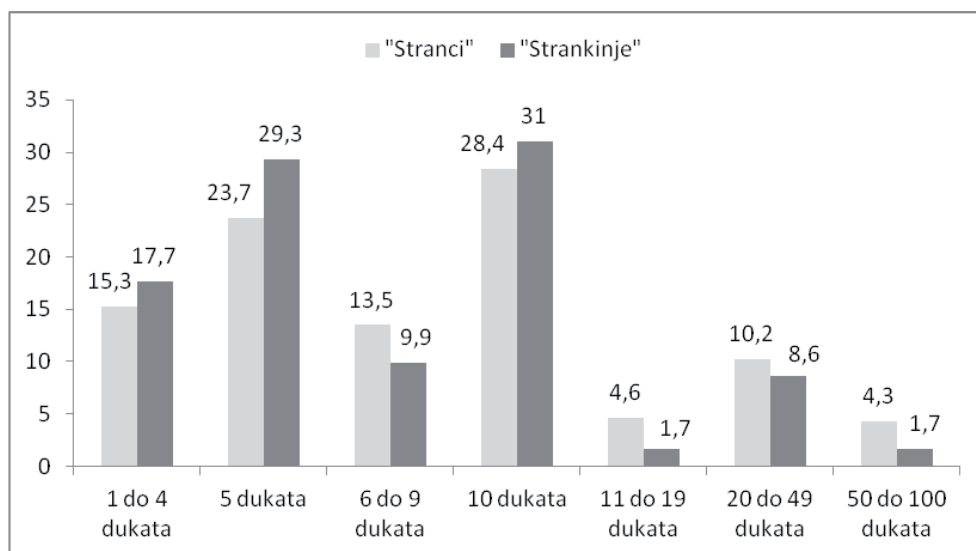
istraživanja na drugome tipu izvora, poput notarskih knjiga, raznih procesa, oporuka, vjenčanih ugovora i tako dalje.

Grafikon 9. Raspored vjenčanoga dara i društveni položaj mladenki (1564. – 1633.)

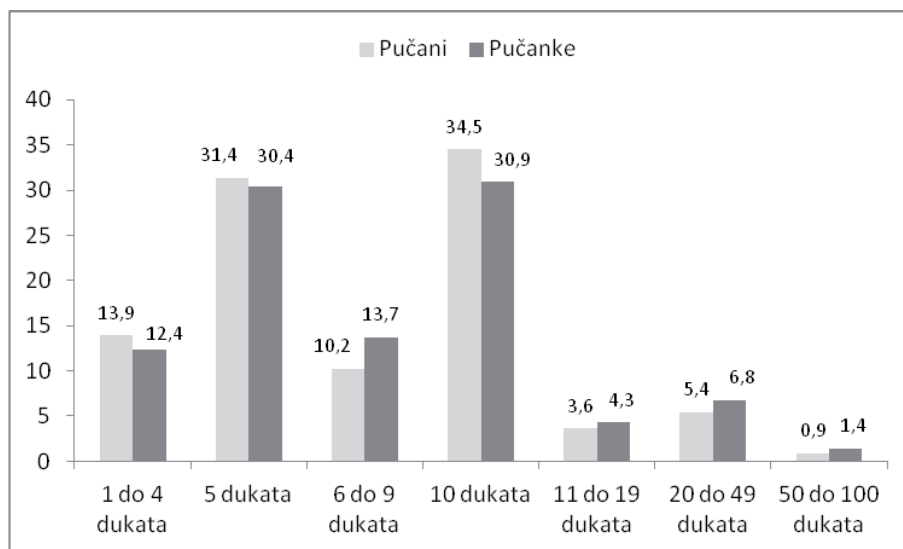

Grafikon 10. Raspored vjenčanog dara i društveni položaj mladoženja (1564. – 1633.)

Grafikon 11. Plemeniti građani i vjenčani dar u novcu⁸³Grafikon 12. "Stranci" i vjenčani dar u novcu⁸⁴

⁸³ Riječ je samo o plemenitim građanima i građankama koji su dobili vjenčani dar u duktatima ili novcu koji je s određenom sigurnošću bilo moguće preračunati u dukate ili lire (171 M i 216 Ž). Još su tri plemenića građana i dvije plemenite građanke primile vjenčani dar u novcu, ali nismo sigurni u protuvrijednost u lirama/dukatima.

⁸⁴ Samo novčani iznosi koje je bilo moguće pretvoriti u lire i dukate (393 M i 232 Ž).

Grafikon 13. Pučani i vjenčani dar u novcu⁸⁵

Vrsta vjenčanog dara	Broj slučajeva	%
Novac	1016	81,6
Dobra	73	5,9
Novac i dobra	4	0,3
Nije navedeno koliko dukata	12	0,9
Ništa	6	0,5
Nije naveden	134	10,8
	1245	100

Tablica 4. Raspored vjenčanoga dara s obzirom na vrstu dara

VRSTA DARAA	BROJ	%
Obuća	11	15,06 %
Odjeća	14	19,17 %
Tkanina	31	42,46 %
Nakit	4	5,47 %
Životinje	4	5,47 %
Obrađena zemljišta	4	5,47 %
Poljoprivredni plodovi	3	4,10 %
Sve što se nađe	1	1,36 %
Ništa	1	1,36 %
UKUPNO	73	100 %

Tablica 5. Vjenčani dar u naturi

⁸⁵ Samo novčani iznosi koje je bilo moguće pretvoriti u lire i dukate (440 M i 556 Ž).

Davatelj	Primateljica	Zapis
Kopar	Brisin	<i>una scarpa de Bruna, con tutto che sia poccho la val</i>
Sponza	Pasini da Zara	<i>un paro de zocoli</i>
Da Laure	Bernardi	<i>un paro di scarpe</i>
Bodi	Budicin	<i>un par di calcette et un par di zocoli</i>
Cinamanera	Giurizza	<i>un paro di scarpe</i>
Catharo	Da Pinquente	<i>un paro di scarpe</i>
Grego	Da Vescovi	<i>un paro di calze de scarlato et un paro di Zocholi</i>
Da San Vido	Di Veggia	<i>un paro di scarpe</i>
Tesarovich	Bortoli	<i>un paio de zocolli</i>
Furlan	Malvasia	<i>un paio di Scarpe con le sue Cordelle</i>
Solis	Bubichio	<i>un par scarpe doppie</i>

Tablica 6. Vjenčani dar u naturi: **obuća**⁸⁶

Davatelj	Primateljica	Zapis
De Zuane	Simonetti	<i>Una vestura de doblon et una cuna</i>
Saracino da Zara	da Nona	<i>una vestura de valuta de cinque ducati</i>
Goina	del Grego	<i>una vestura de rasa niova</i> ⁸⁶
Marangon	da Montona	<i>una pelizza da dona niova</i>
da Trani	Zupalin	<i>doi vesture da 5 ducati l'una</i>
Albanese	Gaiarduzzo	<i>una vestura de Gronga</i>
da Catharo	Quarantotto	<i>una vestura de valuta de 7 ducati</i>
da Orsera	Sbisado	<i>una vestura de sarza</i>
Berettar da Dignano	Gambelli	<i>una veste di seta fornita di tutto quello che piacera a ella</i>
da Lignano	Bartoli	<i>una Pelliccia</i>
Pilciraro	da Spalato	<i>una pellicia con le sue strenghe</i>
Polonio habitante a Brioni	da Sebenico hab.a Rovigno	<i>una pelizza</i>
Sponza	Grego	<i>un paro di calze</i>
Orcevan da Polla	di Vescovi	<i>une pelizze de L 24</i>

Tablica 7. Vjenčani dar u naturi: **odjeća**

Davatelj	Primateljica	Zapis
Cuzzolini	Bichiachi	<i>un paro di manili d'oro da pari sua</i>
Sponza	Basilisco	<i>una Maniza con li Bottoni d'oro</i>
Da Buran	Dragich	<i>una fede d'oro di valor de valor di quattro scudi d'oro</i>
Pelizar	Fortuna	<i>una dozzina di perosini d'oro di 50 soldi l'una un par di cassette</i>

Tablica 8. Vjenčani dar u naturi: **nakit**

⁸⁶ Biskup Tommasini navodi kako se stanovnici Rovinja uglavnom odijevaju u tu tkaninu: *Gli abitanti sono rozzi di civiltà e vestono il più di rasse*, Tommasini, "De commentarij", 425.

Davatelj	Primateljica	
Malusa	Furlan	<i>trenta olivari a Lacco Maior</i>
Di Vescovi	Sponza	<i>Olivi quattro</i>
Tracischio	Di Vescovi	<i>Quattro olivari</i>
Coradin	De Vescovi	<i>Due opere di vigna</i>

Tablica 9. Vjenčani dar u naturi: **obrađena zemljišta**

Davatelj	Primateljica	Zapis
da Castua	da Venezia	<i>un Castrato</i>
da Castelnovo	Nider	<i>cinque castroni</i>
da Castua	Sbisà	<i>doi pecori con il suo frutto</i>
Suffich	da Sebenico	<i>dieci granceole</i>

Tablica 10. Vjenčani dar u naturi: **životinje**

Davatelj	Primateljica	Zapis
Furlan	Sponza	<i>Diese mezene di Formenton</i>
Greco	Biondo	<i>una [...] di uva (sconschia)</i>
Millia	Delli Gombeli	<i>tre barili di vino</i>

Tablica 11. Vjenčani dar u naturi: **poljoprivredni plodovi**

Davatelj	Primateljica	Zapis
Marraspin	Zaratin	<i>una sarza</i>
Jurizza	Da Piran	<i>una sarza</i>
Monarin	Zaratina	<i>una sarza</i>
Nider (vel da Pisin)	Resfatto	<i>una sarza</i>
Sponza	Furlan	<i>una sarza</i>
Grego	Bogovichio	<i>una sarza</i>
Rosetto	Filipino	<i>una sarza</i>
Da Piran	Da Cherso	<i>una sarza</i>
Sbisado	Sponza	<i>una sarza de tre ducati</i>
Barberotto	Calafado	<i>una sarza</i>
Da Venezia	Calafado	<i>una sarza</i>
Grego	Sponza	<i>una sarza</i>
Sponza	di Simonetti	<i>una sarza</i>
Boycho – Vrsar	Zustulin	<i>una sarza</i>
Ferarese – Vodnjan	Mismaso	<i>una sarza</i>
Da Capodistria – Kopar	Sponza	<i>una sarza</i>
Binusi	da Piran	<i>una sarza</i>
Marangon	da Fasana	<i>una sarza</i>
Bogovichio	Sponza	<i>una sarza</i>
Bogovichio	Ferarese	<i>una sarza</i>
Da Piran	Pagan	<i>una sarza</i>
Di Vescovi	da Zara	<i>una sarza</i>
Da la Motta	de Venier	<i>una sarza</i>
Milia	de Rocho	<i>una sarza</i>
Gardenal	da Doi Castelli	<i>una sarza</i>
Zinamanera (Cinamanera)	Sponza	<i>una sarza</i>
Cyprian	Gardenal	<i>una sarza</i>
Gardenal	de Rocho	<i>una sarza</i>
Galignana	Cyprian	<i>una sarza de color che li piacera</i>
Cinamanera	Pesce	<i>una rassa nuova</i>
Barzelona	Comandador	<i>rasa roana gottonada</i>

Tablica 12. Vjenčani dar u naturi: **tkanina**

Umjesto zaključka

Rovinjske matične knjige vjenčanih ukazuju na specifičnost Rovinja kao obalnoga gradskog središta ranonovovjekovne Istre. Grad su zaobišle kuge i pošasti koje su harale ostalim dijelovima Poluotoka. Zahvaljujući tome kao i kolonizacijskim pothvatima te privlačnosti poradi stalnih i dinamičnih gospodarskih veza s Venecijom, grad je nudio mnoge mogućnosti privređivanja i raznih poslovnih pothvata, ne samo domaćemu stanovništvu, nego i došljacima pa im je stoga i postao privlačan te je brojem stanovnika konstantno rastao.

Matične knjige svjedoče o velikoj fluktuaciji stanovništva i imigracijama iz različitih dijelova Mediterana, od Grčke, Albanije preko istočnojadranske obale i njezinoga zaleđa do Furlanije, Veneta i ostalih dijelova Apeninskoga poluotoka.

S obzirom da Gradsko vijeće nije bilo posve zatvoreno, odnosno postojala je mogućnost primanja novih obitelji u slučaju nekoga posebnog zalaganja za grad, matične knjige također svjedoče da je bilo došljaka koji su se vjenčanjem nastojali uspeti na društvenoj ljestvici vjenčanjem s plemenitim građankama. To je vidljivo upravo kroz iznos vjenčanoga dara, odnosno činjenicu da su među muškarcima strancima iznosi vjenčanih darova bili najviši, a da su primateljice tih darova bile među boljestojećim, prvenstveno plemenitim, građankama. Preko iznosa vjenčanoga dara možemo na neki način rekonstruirati i status pojedine obitelji pa tako i onih plemenitih među kojima su se po ugledu i bogatstvu isticale obitelji Basilisco i Calucci.

Kako je profesionalna orijentacija diktirala ritam života, pa tako i razdoblje u godini kada je bilo prikladnije sklopiti brak, uočene su razlike u sezonskome rasporedu vjenčanih između rovinjskih plemenitih građana i ostalih stanovnika grada. Kod rovinjskih plemenitih građana, pored "zimskog" maksimuma, najviše je vjenčanja bilo u kolovozu. Maksimum u kolovozu, međutim, nije zabilježen kod žena istoga statusa, vjerojatno iz razloga što je ritam vjenčanja diktirao muškarac odnosno njegova profesionalna orijentacija. Za ostala su vjenčanja u župi prisutni maksimumi u zimi, u jesen, ali i u kasno proljeće. Sezonski raspored vjenčanja može upućivati i na doseljavanje novoga stanovništva. Tako u rovinjskome primjeru postoji razlika između sedamdesetih godina 16. i tridesetih godina 17. stoljeća. Promjena (izraženiji zimski i jesenski maksimumi u kasnijemu razdoblju) može biti uzrokovana doseljavanjem stanovnika iz ruralnih dijelova Istre.

Ovaj rad predstavlja tek početnu fazu istraživanja rovinjskoga stanovništva u ranome novom vijeku, posebice iznosa vjenčanoga dara u odnosu na različite društvene slojeve. Takvo je istraživanje moguće zahvaljujući podacima o vjenčanome daru u najstarijoj matičnoj knjizi vjenčanih Rovinja (1564. – 1640.), podacima koji, kako smo naveli, nisu bili obvezni prilikom vođenja matičnih knjiga, ali koji uvelike nadopunjavaju sliku o rovinjskome stanovništvu.

Bibliografija

Benussi, Bernardo. *Storia documentata di Rovigno*. Rijeka; Trst: Unione degli Italiani dell' Istria e di Fiume; Università popolare di Trieste, 1977.

Benussi, Bernardo. "Lo statuto del comune di Umago". *Atti e memorie della società istriana di archeologia e storia patria* VIII (1892), fasc. 3-4: 227-313.

Bertoša, Miroslav. "Rovinj: fragmenti za povijesni portret grada". U: *Rovinj – Rovigno*, uredila Tanja Štambuk, 7-15. Zagreb: Garmond, 1994.

Bertoša, Miroslav. *Istra: Doba Venecije (XVI.-XVIII. stoljeće)*. Pula: Zavičajna naklada "Žakan Juri", 1995.

Bertoša, Miroslav. "Valle d'Istria durante la dominazione veneziana". *Atti del Centro di ricerche storiche – Rovigno* 3 (1972): 57-207.

Bertoša, Slaven. "I roviginesi nei Registri di stato civile di Pola dal 1613 al 1817". *Atti del Centro di ricerche storiche – Rovigno* XXX (2000): 433-486.

Bertoša, Slaven. *Život i smrt u Puli. Starosjeditelji i doseljenici od 17. do početka 19. stoljeća*. Pazin: Matica Hrvatska, 2002.

Božić-Bužančić, Danica. "Dvije anagrafske tabele za područje Dalmacije iz druge polovice 18. stoljeća". *Arhivski vjesnik* XI-XII (1968 – 1969): 43-53.

Budicin, Marino. "Lo sviluppo dell'abitato di Rovigno". *Atti del Centro di ricerche storiche – Rovigno* XXII (1992): 107-145.

Budicin, Marino. "Alcune linee e fattori di sviluppo demografico di Orsera". *Atti del Centro di ricerche storiche – Rovigno* XVIII (1987 – 1988): 93-120.

Caenazzo, Tomaso. "I Morlacchi nel territorio di Rovigno". *Atti e memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria* 1 (1885): 129-140.

Doblanović, Danijela. "Od istarskog feuda do duždevskog stola: meso i druga hrana životinjskog podrijetla na stolu obitelji Grimani krajem 16. i početkom 17. stoljeća". U: *Animalia, bestiae, ferae...: o životinjama u povijesti na jadranskom prostoru. Zbornik VI. istarskog povijesnog biennala*, uredile Marija Mogorović Crljenko i Elena Uljančić-Vekić, 136-142. Poreč: Zavičajni muzej Poreštine; Sveučilište Jurja Dobrile u Puli; Državni arhiv u Pazinu, 2015.

Doblanović, Danijela, "Demografska slika župe Svetvinčenat od početka 17. do početka 19. stoljeća". Doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, 2013.

Gaudemet, Jean. *Il matrimonio in Occidente*. Torino: Società editrice internazionale, 1989.

Ivetic, Egidio. *La popolazione dell'Istria nell'età moderna. Lineamenti evolutivi*. Trst; Rovinj: Unione italiana – Fiume; Università popolare di Trieste, 1997.

Ivetic, Egidio. "La popolazione di Parenzo nel Settecento: aspetti, problemi ed episodi del movimento demografico". *Atti del Centro di ricerche storiche – Rovigno* XXI (1991): 117-185.

- Janeković Römer**, Zdenka. *Rod i grad: Dubrovačka obitelj od 13. do 15. stoljeća*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU, 1994.
- Jelinčić**, Jakov. "Matična knjiga vjenčanih župe Vranja 1771. – 1806.". *Lupoglavski zbornik* 5 (2005): 69-94.
- Jelinčić**, Jakov; **Lonza**, Nella. *Statuta Communis Duorum Castrorum. Statut dvigradske općine. Početak 15. stoljeća*, Pazin; Kanfanar: Državni arhiv u Pazinu, 2007.
- Jelinčić**, Jakov; **Poropat**, Branka; **Doblanović**, Danijela. "Popis matičnih knjiga". *Vjesnik istarskog arhiva* 11-13 (2004 – 2006): 29-236.
- Kandler**, Pietro. *Statuti municipali di Rovigno*. Trieste: Tipografia del Lloyd Austriaco, 1851.
- Klen**, Danilo. "Statut Grožnjana". *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu* VIII-IX (1963 – 1964): 205-256; X (1965): 201-243.
- Kralj-Brassard**, Rina; **Obradović-Mojaš**, Jelena; **Bertoša**, Miroslav. "Stanovništvo Buzeta (1870-1880): početak tranzicije mortaliteta". *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 47 (2009): 115-142.
- Križman**, Mate, prir. *Statuta Communis Polae. Statut pulske općine*. Pula: Povijesni muzej Istre, 2000.
- Kunčić**, Meri. "Život i djelatnost obrtnika i umjetnika u rapskoj komuni u drugoj polovici 15. stoljeća". Doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, 2011.
- Ladić**, Zoran. "Doseljenici i stranci iz Hrvatske, Slavonije i istočno-jadranskih komuna u kasnosrednjovjekovnom Poreču". U: *Ascendere historiam. Zbornik u čast Milana Kruheka*, uredili Marija Karbić, Ana Novak, Hrvoje Kekez i Zorislav Horvat, 95-112. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2014.
- Lombardi**, Daniela. *Matrimoni di antico regime*. Bologna: Il Mulino, 2001.
- Lonza**, Nella; **Jelinčić**, Jakov. *Vodnjanski statut – Statuto di Dignano*. Vodnjan: Grad Vodnjan; Državni arhiv u Pazinu, 2010.
- Lonza**, Nella; **Jelinčić**, Jakov. *Novigradski statut – Statuto di Cittanova*. Novigrad: Grad Novigrad – Cittanova, 2014.
- Manin**, Marino. "Prilog o gospodarsko-socijalnim odnosima i o demografskim kretanjim u Istri tijekom 18. stoljeća". *Acta historico-aeconomica* 21 (1994), br. 1: 117-145.
- Margetić**, Lujo. "Brak na istarski način". *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu* XV (1970): 279-308.
- Margetić**, Lujo. *Hrvatsko srednjovjekovno obiteljsko i nasljedno pravo*. Zagreb: Narodne novine, 1996.

Mogorović Crljenko, Marija. *Nepoznati svijet istarskih žena, položaj i uloga žene u istarskim komunalnim društvima: primjer Novigrada u 15. i 16. stoljeću*. Zagreb: Srednja Europa, 2006.

Mogorović Crljenko, Marija. "Women, Marriage, and Family in Istrian Communes in the Fifteenth and Sixteenth Centuries". U: *Across the Religious Divide. Women, Property, and Law in the Wider Mediterranean (ca. 1300-1800)*, uredile Jutta Gisela Sperling i Shona Kelly Wray, 137-157. New York; London: Routledge, 2010.

Mogorović Crljenko, Marija. *Druga strana braka*. Zagreb: Srednja Europa, 2012.

Morteani, Luigi. "Isola ed i suoi statuti". *Atti e memorie della società istriana di archeologia e storia patria* IV (1888), fasc. 3-4: 349-421; V (1889), fasc. 1-2: 155-222.

Morteani, Luigi. *Storia di Montona con Appendice e documenti*. Trieste: Stabilimento Artistico Tipografico G. Caprin, 1895.

Orlando, Ermanno. "Il matrimonio delle beffe. Unioni finte, simulate, per gioco. Padova e Venezia, fine secolo XIV – inizi secolo XVI". U: *Trasgressioni: seduzione, concubinato, adulterio, bigamia (XIV-XVIII secolo)*, uredili Silvana Seidel Menchi i Diego Quaglioni, 231-267. Bologna: Il Mulino, 2004.

Pahor, Miroslav; **Šumrada**, Janez. *Statut Piranskega komuna od 13. do 17. stoletja*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni centar SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa, 1987.

Parentin, Luigi. "Statuti di Cittanova". *Atti e memorie della società istriana di archeologia e storia patria* XIV della Nuova Serie (1966): 105-220.

Radossi, Giovanni. "Statuto di Dignano". *Atti del Centro di ricerche storiche - Rovigno* 1 (1970): 49-151.

Schiavuzzi, Bernardo. "La Malaria in Istria: Ricerche sulle cause che l'hanno prodotta e che la mantengono". *Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria* 5 (1889): 319-472.

Statuto municipale della città di Albona dell'a. 1341. Trst: Società del gabinetto di Minerva in Trieste; Tipografia di L. Herrmanstorfer, 1870.

Stipetić, Vladimir; **Vekarić**, Nenad. *Povijesna demografija Hrvatske*. Zagreb; Dubrovnik: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, 2004.

Vekarić, Nenad; **Benyovsky**, Irena; **Buklijaš**, Tatjana; **Levak**, Maurizio; **Lučić**, Nikša; **Mogorović**, Marija; **Primorac**, Jakša. *Vrijeme ženidbe i ritam poroda. Dubrovnik i njegova okolica od 17. do 19. stoljeća*. Zagreb; Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 2000.

Vesnaver, Giovanni. "Statuto municipale di Portole". *Archeografo Triestino* XI (1884): 133-180.

Wertheimer-Baletić, Alica. *Demografija: Stanovništvo i ekonomski razvitak*. 2. Izdanje, Zagreb: Informator, 1982.

Zjačić, Mirko. "Dvigradski statut". *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu* VI-VII (1961 –1962): 233-294.

Zjačić, Mirko. "Sačuvani fragment starog statuta općine Buje iza 1412. godine". *Jadranski zbornik* VII (1969): 365-416.

Zjačić, Mirko. "Statut bužetske općine". *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu* VIII-IX (1963 – 1964): 71-137; X (1965): 118-199.

Zjačić, Mirko. "Statut grada Poreča (Statutum comunis Parentii) iz 1363. godine". *Monumenta historico-juridica slavorum meridionalium* XVIII (1979): 5-203.

Population of Rovinj according to the Oldest Marriage Register (1564 – 1640)

Marija Mogorović Crljenko
Department of History
Faculty of Humanities
Juraj Dobrila University of Pula
Ivana Matetića Ronjgova 1
52100 Pula
Croatia
E-mail: mmogorov@unipu.hr

Danijela Doblanović
Department of History
Faculty of Humanities
Juraj Dobrila University of Pula
Ivana Matetića Ronjgova 1
52100 Pula
Croatia
E-mail: ddoatlanovic@unipu.hr

Summary

During the period of Venetian rule over Istria, Rovinj was among the most dynamic cities in terms of economy and demography. Owing to its geographic position, it maintained continuous relations with Venice and many considered it an attractive business destination. Newcomers originated from the surrounding Istrian towns, as well as from nearer or more distant Mediterranean regions. Their large numbers are attested in a number of sources, among others in marriage register. As for Rovinj, such registers date from the period as early as immediately after the Council of Trent. The oldest marriage register (1564 – 1640) contains data about the size of wedding gifts (*basadeg*), which enables us to estimate the financial status of couples, including the newcomers. The size of wedding gifts also offers an interesting insight into the financial status of the Rovinj nobility. Among other things, marriage served to climb on the social ladder. In case of Rovinj, this is particularly evident in young male newcomers, who usually married wealthy women, primarily from the noble ranks, the size of the wedding gift being the largest in such cases.

Professional orientation dictated the rhythm of life, including the time of the year when it was best to get married. Differences in the seasonal order of weddings

between the nobility of Rovinj and other citizens have been observed. Besides the “winter peak”, the nobility of Rovinj mostly married in August. However, the August peak is not present when it comes to women from the same social layer, probably because the wedding date was defined by the bridegroom and depended on his profession. Other weddings in the parish show peak times in winter, autumn, and late spring. The seasonal order of weddings may also indicate the influx of new population. Thus, the case of Rovinj reveals a difference between the 1570s and the 1630s. This change (visible winter and autumn peaks in the latter period) may have resulted from an influx of newcomers from the rural parts of Istria.

This article presents only the first research results concerning the population of Rovinj in the early modern period, which focused on the size of the wedding gift with regard to various social layers.

Keywords: marriage register marriage, social stratification, Rovinj, Istria, 16th and 17th centuries